

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Av

Sofi Olsson

Självständigt arbete inom Trädgårdsingenjörsprogrammet med designinriktning

31 perenner för jämtländska trädgårdar

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare: Sofi Olsson
Titel: 31 perenner för jämtländska trädgårdar
Program/utbildning: Trädgårdsingenjörsprogrammet med designinriktning
Huvudområde: Landskapsplanering
Nyckelord: härdighet, Jämtland, klimat, landskapsplanering, Norrland, perenner, trädgårdsodling.
Handledare: Maria Lindberg & Angelica Blom
Ämnesexpert: Kenneth Lorentzon
Examinator: Cecilia Öxell
Kurskod: EX0357
Kurstitel: Examensarbete för trädgårdsingenjörer med designinriktning
Omfattning: 10 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå AB-fördjupning
Utgivningsort: Alnarp
Månad, År: mars 2009
Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten
Omslagsfoto: *Lysimachia punctata*, praktlysing, foto av Sofi Olsson

Förord

Arbetet du nu håller i din hand är ett självständigt arbete inom Trädgårdsingenjörsprogrammet med designinriktning på Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, i Alnarp.

Arbetet är skrivet inom kursen: Examensarbete för trädgårdsingenjörer med designinriktning på grundläggande nivå, AB-fördjupning, inom ämnesområdet landskapsplanering för Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ-fakulteten. Arbetet omfattar 10 högskolepoäng.

Handledare: Maria Lindberg

Ämnesexpert: Kenneth Lorentzon

Examinator: Cecilia Öxell

Tack till alla som har ställt upp på intervjuer eller på annat sätt tagit sig tid att hjälpa mig på vägen till ett färdigt examensarbete.

Sofi Olsson

Innehållsförteckning

Förord	III
Innehållsförteckning	IV
Sammanfattning	1
Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Frågeställning	2
Avgränsningar	2
Metod och material	3
Intervjuer	3
Litteraturstudier	5
Inventeringar	6
Enkät	6
Redovisning av resultat	7
Mänskliga faktorn	7
Växtnamn	7
Presentation av några rekommenderade perenner	8
Härdighet	8
Skugga	8
<i>Hosta</i> , funkia	8
Ormbunke	9
<i>Polygonatum</i> , rams	9
<i>Ligularia</i> , klippstånds	9
<i>Pulmonaria</i> , lungört	10
<i>Ranunculus</i> , ranunkel	10
Sol	10
<i>Delphinium</i> , riddarsporre	10
<i>Filipendula</i> , älggräs	11
<i>Aquilegia</i> , akleja	11
<i>Eryngium</i> , martorn och <i>Echinops</i> , bolltistel	12
<i>Pulsatilla</i> , backsippa	12
<i>Achillea ptarmica</i> var. <i>Multiplex</i> , vitpytta	13
<i>Hemerocallis</i> , daglilja	13
Marktäckare	14
<i>Thymus</i> , timjan	14
<i>Alchemilla</i> , daggkåpa	14
<i>Bistorta</i> , ormrot	15
<i>Geranium</i> , näva	15
<i>Saxifraga</i> , bräcka	16
<i>Bergenia</i> , bergenia	16
<i>Ajuga</i> , suga	16

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Doftande	16
<i>Dianthus</i> , nejlika	17
<i>Primula</i> , viva	17
<i>Paeonia</i> , pion	17
<i>Phlox</i> , flox	18
<i>Convallaria</i> , konvalj	18
<i>Actaea</i> , silverax	19
Kraftig blomning	19
<i>Lysimachia punctata</i> , praktlysing	19
<i>Campanula</i> , klocka	19
<i>Aconitum</i> , stormhatt	20
<i>Aruncus</i> , spirea	21
<i>Stachys macrantha</i> , praktbetonika	21
<i>Astrantia major</i> , stjärnflocka	22
Slutligen	22
31 perenner för jämtländska trädgårdar	23
<hr/>	
Skugga	23
Sol	23
Marktäckare	23
Doftande	23
Kraftig blomning	24
Diskussion	25
<hr/>	
Skugga	25
Sol	26
Marktäckare	27
Doftande	28
Kraftig blomning	29
Källkritik	30
Slutsats	32
<hr/>	
Källor och litteratur	33
<hr/>	
Muntliga källor	33
Elektroniska källor	33
Tryckta källor och litteratur	34
Bilaga 1	36
Bilaga 2	37
Bilaga 3	38
Bilaga 4	40
Bilaga 5	42
Bilaga 6	43
Bilaga 7	45

Sammanfattning

Syftet med det här arbetet är att definiera ett antal perenner som stomme för jämtländska trädgårdar.

Jämtland är ett av Sveriges 25 landskap. Det ligger i Norrland, i växtzon VI-VIII. I landskapet råder ett kallt klimat och det kommer mycket snö om vintrarna. Då en perenn vissnar ned om hösten och övervintrar med underjordiska växtdelar kan dess hårdighet inte betecknas på samma sätt som för vedartade växter. Huruvida det finns perenner som är speciellt ägnade till Jämtländska trädgårdar har undersökts.

Med hjälp av öppna intervjuer av trädgårdsintresserade och kunniga personer bosatta och verksamma i Jämtland samt studier av relevant litteratur har jag definierat en stomme av perenner som passar för trädgårdsodling i Jämtland.

6 intervjuer har gjorts i Jämtland där Informanterna har angett perenner som de anser vara bra val för jämtländska trädgårdar.

Informanternas tips har tillsammans med litteraturstudier undersökts och diskuterats. Utifrån diskussionen har 31 perenner listats som goda stomperenner. Dessa perenner har indelats i kategorierna: Skugga, Sol, Doftande, Marktäckande och Kraftig blomning.

Hur jag har gått tillväga vid bestämningen av stomperenner för Jämtland resoneras. Jag gör även en diskussion kring användningen och kombinationer av de listade perennerna.

Inledning

Bakgrund

Sverige är ett avlångt land och det råder stor skillnad i klimatförhållandena mellan norr och söder¹. Sverige är uppdelat i 25 landskap. Jämtland är ett av dessa. Här bor drygt 100 000 människor på en relativt stor yta².

Jämtland tillhör Norrland trots att det geografiskt ligger i mitten av Sverige. Hortikulturellt har området sina begränsningar på grund av vintrarna. Det kommer mycket snö och det kan bli rejält kallt. Landskapet ligger i växtzon VI till VIII³.

Trots att Jämtland har ett kallt klimat kan man, bland annat med hjälp av perenner, ha en vacker trädgård full av blommor och grönska och prunkande planteringar i landskapet. Det finns många perenner att välja mellan⁴.

Jag vill undersöka om det finns några perenner som är speciellt ämnade till användning i landskapet. Den typen jag vill definiera är perenner som ger ett säkert resultat och kan utgöra stommen i en jämtländsk trädgård.

Det finns mycket kunskap inom trädgårdsodling i Jämtland, många intresserade som brinner för ämnet. Denna kunskap vill jag ta del av genom att fråga några av dem som bor i och har erfarenhet av trädgård i Jämtland.

Syfte

Syftet med det här arbetet är att definiera ca 30 perenner, inom kategorierna: Skugga, Sol, Marktäckande, Doftande och Kraftig blomning, som stomme för jämtländska trädgårdar.

Frågeställning

De frågeställningar jag har inför arbetet är: Vilka arter/sorter av perenner är speciellt ämnade för användning i Jämtland? Kan de kategoriseras in i någon av de fem indelningsgrupperna: Skugga, Sol, Marktäckande, Doftande och Kraftig blomning?

Avgränsningar

Arbetet begränsas till att bara behandla perenner enligt definition: En perenn är en flerårig och örtartad växt vissnar ned om hösten inför sin vintervila och växer upp igen till våren

Definitionen är en sammanställning från flera källor: Om man slår upp ordet *perenn* i "Bonniers svenska ordbok" får man veta att det betyder flerårig växt och i boken "perenner" skriver Leese att perenner är plantor som vissnar på hösten, vilar under vintern och väcks till liv igen nästa vår⁵.

Gräs och klätterväxter utesluts eftersom de inte platsar inom definitionen.

Geografiskt håller jag mig till Jämtland.

¹ Riksförbundet Svensk Trädgård 2009.

² Nationalencyklopedin 2009a; Nationalencyklopedin 2009b. Jämtlands yta är 33 800 km², vilket är Sveriges näst största landskap efter Lappland.

³ Riksförbundet Svensk Trädgård 2009.

⁴ Sandström 2003, s. 50-51.

⁵ Malmström m.fl. 2002, s. 432; Leese 2000, s. 6.

Metod och material

Perennerna kommer att delas in i kategorierna: skugga, sol, marktäckare, doftande och kraftig blomning.

Kategorin Skugga vill jag belysa eftersom det, för mig, känns som ett evigt problem att hitta växter som vill ha skugga och ger ett gott resultat på den platsen. För att även titta på motsatsen har jag även med Sol som kategori. Marktäckare är med på grund av att jag anser att det är en viktig grupp. Med växter som täcker jorden minskar man underhållningsarbetet i rabatterna, man skapar också en helhet i planteringarna⁶. Doftande blommor ser jag som ett spännande inslag i trädgården, ytterligare ett sinne blir berikat. Med kategorin Kraftig blomning menas mycket blommor som ger wow-effekt, ett fyrverkeri i rabatten. Det är nog ändå så att man oftast odlar perenner just för blomningens skull.

En sammansättning av de här kategorierna uppfyller de funktioner man kan behöva i en trädgård anser jag. Kombinationer av dem bör kunna användas i vilken trädgård som helst, även utanför Jämtland.

Det urval av perenner som kommer att redovisas blir dock blott ett axplock av det som är möjligt att ha i en jämtländsk trädgård.

Vilka perenner som passar undersöks genom intervjuer av personer med erfarenhet inom området samt litteraturstudier.

Intervjuer

I min studie har jag i första hand utgått från intervjuer av sex personer med kunskap inom ämnet men med olika inriktningar, vilket ger olika erfarenheter. Intervjuerna har genomförts individuellt via personliga möten. Vid intervjuerna har jag, med de tillfrågandes godkännande, använt mig av diktafon och anteckningar. Diktafonen har jag använt för att kunna återgå till intervjuerna och kontrollera att jag refererat riktigt och för att kunna citera mina källor korrekt.

Mina informanter är:

- Carl Eric Ericsson, hedersmedlem och en av bildarna till mittnordenkretsen av sällskapet trädgårdsamatörerna (STA).
- Gunilla Waldebo-Trygg, medlem i STA och Riksförbundet svensk trädgård (RST):s, lokalförening: Trädgårdsföreningen i Jämtland.
- Mirjam Åkerblom, landskapsarkitekt, designar och anlägger trädgårdar samt jobbar som lärare inom hortikultur på Gävle högskola.
- Nancy Lindbäck, med stor erfarenhet av egen visningsträdgård sedan flera år. Hon driver även trädgårdscafé om somrarna med många besökare.
- Sten Wadensjö, ordförande i trädgårdsföreningen i Jämtland, RST.
- Inger Andershem, Ortsombud i Jämtland för STA mittnordenkretsen.

De frågor som ställts vid intervjuerna har varit relativt öppna (se bilaga 1). Kvalitativa metoder tillåter att studiesubjektets perspektiv framkommer⁷. I min undersökning har det passat utmärkt eftersom jag vill åt överblicken just utifrån de tillfrågades vy. Av samma anledning har jag inte läst in mig på ämnet före frågestunderna utan har försökt att vara så neutral som möjligt när det gäller

⁶ Öberg 2002, s. 1.

⁷ Alvesson & Sköldberg 2008, s. 17

31 perenner för jämtländska trädgårdar

perenner i Jämtland. Neutraliteten har förhoppningsvis gett intervjuobjekten mycket plats och frihet i deras svar.

Däremot har frågor förberetts och ett papper med min kategorifördelning lagts fram under intervjuerna så att vi tillsammans har kunnat fylla i lämpliga perenner som framkommit i rätt kategori (se bilaga 1).

De frågor som ställts har varit desamma under alla intervjuerna och är framtagna för att framkalla en diskussion och reflektion över den egna kunskapen.

Den första frågan handlar om informanten själv. Här vill jag veta bakgrunden till den kunskap informanten besitter.

Andra frågan handlar allmänt om vad den tillfrågade rekommenderar om någon frågar om perenner. Med den frågan vill jag få igång tanken på perenner som är säkra att rekommendera. Man ger inte gärna rekommendationer om växter man är osäker på.

Nästa fråga handlar om speciella favoriter. Tanken är att den personliga favoriten gärna är den perenn som är vackrast i trädgården och har utvecklats bäst. Här kan även ovanliga och osäkra perenner dyka upp eftersom en favorit för någon lika gärna skulle kunna vara den perenn som är ovanlig i området, den man själv lyckas med men som andra har problem att få att trivas.

Den fjärde frågan är om det finns någon perenn som blir extra frodig, som betar sig som ogräs. Här vill jag ha fram de perenner man kanske inte rekommenderar på grund av att den trivs för bra. Olika människor tänker olika. Vissa vill ha kontroll, då gillar man inte gärna de som sprider sig själv och fyller upp all plats som finns att ta över. För andra är dessa växter de ideala, som trivs och blir mycket effekt av.

Min sista fråga handlar åter igen om rekommendationer. Här vill jag sträva till det lite och frågar om rekommendationer till någon som misslyckas med allt och inte har "gröna fingrar". Med den frågan vill jag finna det som anses vara "säkra kort" i Jämtland.

Under intervjuerna fick de tillfrågade svara på de förberedda frågorna och sedan hjälpa mig att precisera några perenner i de kategorier jag angett. Bredden på svaren var stor och jag fick många bra tips på perenner inom kategorierna (se bilaga 2-7).

Två av informanterna, Ericsson och Waldebo-Trygg, undrade redan vid första telefonkontakt mycket om arbetet och fick ta del av mina kategorier. Därmed hade dessa två redan innan min intervju själva tänkt på lämpliga val för kategorierna. Både Ericsson och Waldebo-Trygg hade därmed på förhand verkställt listor av perenner passande inom de olika kategorierna. De andra tillfrågade sökte under vårt samtal komma på användbara perenner.

Den skillnad som utfaller mellan informanternas svar måste tas i beaktning. Här kan man fundera på om de som på förväg har listat perenner är en mer pålitlig källa eller om dessa informanter även har kommit att tänka på växter som går bra på somliga platser men inte är stabila över hela området. Hänsyn bör i så fall också tas i fråga om det är lika viktigt att begrunda informanternas hela erfarenhet. Betydelsen av en utbildad och yrkesverksams svar kontra en med lång erfarenhet av den privata trädgården bör ifrågasättas.

I alla avseenden måste man också ta i beaktning att alla tillfrågade har personliga favoriter som med stor säkerhet kommer att färga svaren. Huruvida dessa favoriter grundas i att växten är vanlig och blir mycket vacker i Jämtland eller för att de är rariteter och sällan skådas är svårt att veta.

Jag har bestämt mig för att behandla alla svar jag fått med lika stor vikt då jag inte har kunnat avgöra vilka omständigheter som väger tyngst.

Information från intervjuerna har sammanförts i tabeller där jag har satt in perenntipsen jag fått i samband med mina möten. I tabellerna framgår vilka av de frågade som gett tips om vad. Utifrån tabellerna har jag haft god översikt när jag har satt samman resultaten.

Vidare har jag haft e-postkontakt med Maria Sandström. Hon är hortonom, arbetar med trädgårdsutbildningar i Norrbotten och har skrivit boken "Trädgård i kallt klimat". Jag har fått ta del av Marias växtlista vilken hon tagit fram till den nya upplagan av sin bok. Listan är även utgångsmaterial för henne när hon ska ge planteringsförslag till utökad sortiment vid Enaforsholms fjällträdgård. Listan är mycket omfattande med över 400 perenner⁸.

Litteraturstudier

De data jag fått fram vid intervjuerna har kompletterats med litteraturstudier. Vid kontakten med människor som är intresserade av trädgårdsodling i Jämtland har jag fått tips om litteratur. Utifrån tipsen har jag sållat ut den litteratur jag ansett som mest relevant.

Litteraturen har fungerat som fördjupningsstöd till de upplysningar som framkommit under frågestunderna. Därmed har informationen kunnat diskuteras mer ingående utifrån flera synsätt.

Den litteratur jag i första hand har undersökt som riktar sig till trädgårdsodling i kallt klimat är:

- Sven Gréen: "Stora trädgårdsboken". Gréen var intresserad av trädgårdsväxtodling i norra Sverige och utförde själv försöksodlingar på Enaforsholm i västra Jämtland i växtzon VIII. Gréen samlade rapporter från 16 odlingsdistrikt i Sverige, från 1948 och fram till att boken trycktes. Resultaten har sammanställts och ingår i hans bok under rubriken: "Trädgårdsväxtodling i norra Sverige".
- Allan Carlsson & Stig Lundberg: "Trädgård i norr: Det hårda klimatets trädgård". Allan Carlsson har tjänstgjort som trädgårdsinstruktör för rådgivning och planläggning till hemmaodlare vid hushållningssällskapet i Jämtland. Tjänsten hade han från 1945 till han pensionerades 1980⁹. Bokens syfte är att ge mer koncentrerad rådgivning till trädgårdsintresserade i Sveriges mindre gynnsamma lägen¹⁰.
- Thorsten Gustavsson: "Den norrländska Trädgårdens skötsel". Thorsten Gustavsson har varit yrkesverksam inom trädgård i över 60 år och säger sig ha saknat litteratur för den norrländska trädgårdsodlaren. Därför har han skrivit och gett ut boken vars syfte är att ge hemträdgårdsodlaren i norra Sverige råd¹¹.
- Maria Sandström: "Trädgård i kallt klimat". Maria Sandström är hortonom och arbetar med trädgårdsutbildningar i Norrbotten. Hennes förhoppning med boken är att ge tips till trädgårdsentusiaster i kalla områden¹².
- Kjell Lundquist, Maja Rytorp & Anna Thomsen: "Enaforsholms Fjällträdgård Växtförteckning 2008-2009". Växtförteckningen tar upp de taxa som under

⁸ Sandström 2009.

⁹ Carlsson 1994, s. 28, 40.

¹⁰ Carlsson & Lundberg 1978, s. 11.

¹¹ Gustavsson 2003, s. 3

¹² Sandström 2003, s. 7 samt bokens baksida.

31 perenner för jämtländska trädgårdar

2008-2009 kan återfinnas i Enaforsholms fjällträdgård¹³. Kjell Lundquist är landskapsarkitekt vid SLU, Alnarp. Han påtog sig ansvaret för Enaforsholms trädgårdars skötsel 1991 och står fortfarande som ansvarig¹⁴.

- Elisabeth Öberg: "Perennanyckel för norrländskt klimat", "Marktäckande perenner – urval för norra Sverige" samt "Konkurrenskraftiga och hårdiga perenner – urval för norra Sverige". Skrifterna är sammanfattningar av forskning vid SLU¹⁵. "Perennanyckel för norrländskt klimat" grundar sig på ett 23-årigt forskningsförsök på perenner i Öjebyn, Norrbotten¹⁶.
- Evert Nilsson: "Välkommen i min lustgård". En samling artiklar som Evert Nilsson har skrivit om sina erfarenheter mellan åren 1975 och 1999. Han var plantskolist i Ås en mil norr om Östersund. Nilsson tog klimatet som en utmaning och gjorde många odlingsförsök med varierad utgång¹⁷.
- Evert Nilsson: "Perenner från kust till kalfjäll". Vilket är ett kapitel ur boken "Perennboken med växtbeskrivningar" av Rune Bengtsson m.fl. som utgetts av LT-förlag 1989. Om Evert Nilsson se föregående punkt.
- Per Zetterström: "Trädgården i Jämtland och Härjedalen". Per Zetterström hade under åren 1928-1967 tjänsten som trädgårdskonsulent hos Jämtlands läns hushållningssällskap samt styrelsemedlem i och sedan ordförande för trädgårdsodlaresällskapet i Jämtland 1929-1945¹⁸.

Komplettering har gjorts genom litteratur som handlar om perenner men inte specifikt för norrländska betingelser. Kompletta käll- och litteraturförteckning återfinns på s. 34-35.

Inventeringar

Ett arbete av det här slaget skulle även behöva någon typ av inventering av trädgårdar i Jämtland. Det hade sannolikt gett mycket matnyttig information till studien. Tiden för detta arbete sträckte sig emellertid mellan januari och mitten på mars, det vill säga drygt två månader där marken i länet till största delen täcks av snö. Därför utgår inventering som metod.

Enkät

Jag har övervägt möjliga former och informanter för min undersökning. En möjlighet vore att göra en enkät med frågor exempelvis till kunder i en handelsträdgård. En sådan enkät skulle passa utmärkt för att eventuellt ta reda på vilka perenner som är populära och varför. Men årstiden har inte varit den rätta för den typen av undersökning, det köps inga perenner i Jämtland under vintern.

Den information som skulle komma fram av en sådan utredning skulle indikera på popularitet av växterna men det kan inte med rätta kopplas till ett fungerande och bra plantval för området. En plantas popularitet kan komma av så många andra anledningar, exempelvis: aktuella trädgårdstidningar som tipsar, tv-program som har visat speciella arter, kampanjer i handelsträdgården eller vilken art som erhållit priset för årets perenn just det år man utför undersökningen.

¹³ Lundquist m.fl. 2008, s. 2. Benämningarna Enaforsholms försöksträdgård och Enaforsholms fjällträdgård syftar på samma plats. Tidigare har försöksträdgård använts, idag benämns trädgården oftast som fjällträdgård då försök inte utförs i samma utsträckning som tidigare, Lundquist 2008a, s. 4.

¹⁴ Lundquist 2008b, s. 6-7.

¹⁵ Öberg 1997, s. 1; 2001, s. 1; 2002, s. 1.

¹⁶ Öberg 1997, s. 2.

¹⁷ Nilsson 2007, s. 3.

¹⁸ Carlsson 1994, s. 32-29.

31 perenner för jämtländska trädgårdar

I en annan undersökning hade det emellertid kunnat vara en mycket passande metod att nyttja sig av. I den här undersökningen har jag emellertid hållit mig till intervjuer och litteraturstudier då jag ansett att det är de mest givande metoderna för mitt arbete.

Redovisning av resultat

Under rubriken "Presentation av några rekommenderade perenner" har jag introducerat några av de perenner som lyfts fram av informanterna. Jag har jämfört de tillfrågades åsikter med information som återfinns i den litteratur jag studerat. Därefter har jag valt ut 5-7 perenner under varje kategori i en sammanställning, under rubriken "31 perenner för Jämtländska trädgårdar".

I diskussionerna som följer har jag påvisat mina egna ståndpunkter och varför jag ansett att just de perenner jag valt bör ingå i ett bra grundsortiment för jämtländska trädgårdar.

Mänskliga faktorn

När jag genom mina undersökningar bestämt vilka perenner jag ska redovisa har jag strävat mot att utgå från tips jag erhållit vid de intervjuer som gjorts. En faktor som dock är svår att undkomma är den mänskliga faktorn. Perennerna som lyfts fram tilltalar onekligen mig i olika grad. Anser jag någon art som helt ointressant är chansen mindre för att jag framhållit just denna. Vid undersökningen har denna sällning skett högst omedvetet men jag kan inte bortse från att den existerat trots en medveten strävan att vara objektiv.

Växtnamn

Växters namn förändras om nya upptäckter om dess härkomst och släktskap bevisas. Därför existerar felaktiga namn i äldre litteratur. Jag har inför detta arbete kontrollerat alla växtnamn som använts mot svensk kulturväxtdatabas (SKUD)¹⁹ och aktualiserat dem i enlighet med denna.

¹⁹ Svensk kulturväxtdatabas, SKUD, 2009.

Presentation av några rekommenderade perenner

Här presenterar jag några av de perenner som nämnts vid intervjuerna. Först tar jag upp den eller de perenner som nämnts inom samma släkte och jämför påståenden från informanterna och den litteratur jag har läst. Därefter presenterar jag den art jag tycker passar bäst i min lista.

Härdighet

Härdighet hos perenner kan inte uppdelas efter samma kriterier som vedartade växter eftersom de vissnar ned och överlever med underjordiska delar under vintern. Ett bra snötäcke kan vara mycket gynnsamt för växternas övervintring då det skyddar marken och de levande växtdelarna från den västa vinterkylan. I norra delarna av landet kan perennerna till och med bli både högre och intensivare än i söder. Orsaken är många soltimmar i samverkan med måttlig temperatur²⁰.

I kallare klimat kan man odla de flesta perenner som finns på marknaden. Det man bör akta sig för är de som blommar sent om hösten, ett flertal hinner inte komma upp i blom där hösten är tidig²¹.

Skugga

Skuggsidans rabatt kan vara av stort värde menar Karin Berglund, hon ser det som en möjlighet att skapa upplevelserika planteringar²². Vad det gäller perenner som trivs i skugga har jag fått flera olika förslag, (se bilaga 1).

Hosta, funkia

En perenn som alla de tillfrågade var eniga om för jämtländska trädgårdar är *Hosta*, funkia. Informanterna menar att i princip alla sorters funkia går utmärkt att använda sig av i skuggiga lägen i Jämtland²³.

Hosta 'Patriot', funkia, och *Hosta sieboldiana*, daggfunkia, rekommenderas för skuggiga lägen och är härdiga, men inte mycket härdiga, perenner²⁴. Även *Hosta lancifolia*, höstfunkia, och *Hosta undulata*, brokfunkia, har fungerat bra vid försöksodlingar i Öjebyn i Norrbotten²⁵. Tack vare att Öjebyn är belägen i kustområden är klimatet där emellertid mildare än i inlandet och Jämtland²⁶. Eftersom *Hosta*, funkia, är den enda växten som alla varit eniga om är det ändå ett självklart val för kategorin.

Att välja ut en art bland de ovanstående är inte lätt. *Hosta sieboldiana*, daggfunkia, med sina stora, brett hjärtlika blad är härdig och lättodlad²⁷, det är den vackraste av funkia²⁸. Även Evert Nilsson hävdar att daggfunkia är ett bra alternativ till skuggiga platser. Han anser att den, bland flera andra, har god härdighet²⁹. Både Carlsson &

²⁰ Sandström 2003, s. 51.

²¹ Carlsson & Lundberg 1978, s. 128; Sandström 2003, s. 54-55; Gustavsson 2003, s. 81.

²² Bengtsson 1989, s. 142.

²³ Wadensjö 2009; Andershem 2009; Lindbäck 2009; Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009; Ericsson 2009. Waldebo-Trygg nämnde dock inte *Hosta* i första hand utan först efter lång tids diskussion.

²⁴ Wändel 2008, s. 60-61, 138, 145.

²⁵ Öberg 1997, s. 4.

²⁶ Riksförbundet Svensk Trädgård 2009.

²⁷ Hansson & Hansson 2007, s. 188-189.

²⁸ Zetterström 1934, s. 53-54.

²⁹ Nilsson 1989, s. 188.

Lundberg och Gustavsson nämner daggfunkia. *Hosta sieboldiana*, daggfunkia, är därmed den art som väljs ut för att representera släktet.

Ormbunke

Andra växter som flera spontant nämnt i samband med frågan om perenner för skuggiga lägen är ormbunkar³⁰. Exakt vilken art har inte alltid klart framkommit. Jag har därför antagit att de arter som åsyftas är desamma som då man har specificerat tydligare vad man menat. Arterna *Dryopteris filix-mas*, träjon, och *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken, har nämnts och är också de arter jag räknar de mer oklara svaren till. Båda arterna förekommer vilt i Jämtland³¹

Att *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken, länge har funnits med som tålig norrlandsväxt framkommer redan i "Stora trädgårdsboken" från 1957³², även Carlsson & Lundberg³³ inkluderar strutbräken i sitt sortiment för Norrland. Därför får den också en plats i min lista.

Polygonatum, rams

Polygonatum x hybridum, jätterams, har goda egenskaper och klarar sig bra i trädgårdens mörka hörn³⁴. Den nämns dock inte i någon av den litteratur om trädgård i Norrland som jag har undersökt. *Polygonatum x hybridum*, jätterams kan dock odlas i hela landet i skyddade och väl-dränerade lägen³⁵. Den är romantisk och kontrastrik med fina höstfärger, den är både manlig och kvinnlig³⁶ och är med i min lista som ett alternativ i skugga.

Ligularia, klippstånds

Ligularia dentata, klippstånds, och dess släkting *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav, har framkommit vid flera intervjuer³⁷. De anses härdiga av flera, Waldebo-Trygg rekommenderar gärna släktet *Ligularia* för dem som inte har "gröna fingrar"³⁸. I Enaforsholms fjällträdgård växer inte mindre än 10 olika arter av *Ligularia*³⁹.

Ligularia veitchiana, gullstav, utmärks som en norrlandsperenn, flera arter och sorter inom släktet är härdiga⁴⁰. Vissa menar emellertid att *Ligularia dentata*, klippstånds, inte ska stå mörkare än halvskugga⁴¹. Andra anser att *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav, tål allt från skugga till sol⁴². Den blir mycket pampig i norr och trivs var den än planteras, även i djup skugga⁴³. Ericssons erfarenhet är att *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav, trivs allra bäst i vandrande skugga men att den blir högre i skugga än i sol⁴⁴. *Ligularia stenocephala*, gullstav, väljs följaktligen ut som representant för släktet.

³⁰ Wadensjö 2009; Lindbäck 2009; Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom, 2009.

³¹ Mossberg & Stenberg 2005, s. 53, 56.

³² Gréen 1957, s. 386-387.

³³ Carlsson & Lundberg 1978, s. 132.

³⁴ Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

³⁵ Månssons & Johnson 2002, s. 227; Hansson & Hansson, 2007, s. 248.

³⁶ Åkerblom 2009.

³⁷ Andershem 2009 och Lindbäck 2009 nämnde klippstånds, Ericsson 2009 nämnde gullstav.

³⁸ Waldebo-Trygg 2009.

³⁹ Lundquist m.fl. 2008, s. 8.

⁴⁰ Sandström 2002, s. 54.

⁴¹ Hansson & Hansson 2007, s. 210; Öberg 1997, s. 5; Månsson 2002, s. 224.

⁴² Månsson & Johnson 2002, s. 210; Nilsson 1989, s. 182.

⁴³ Nilsson 1989, s. 182.

⁴⁴ Ericsson 2009.

***Pulmonaria*, lungört**

Pulmonaria, lungört, är ytterligare ett möjligt alternativ för skuggiga lägen⁴⁵.

Pulmonaria montana 'Azurea', berglungört, och *Pulmonaria saccharata*, broklungört, återfinns i sortimentet i fjällträdgården på Enaforsholm⁴⁶. *Pulmonaria saccharata* 'Mrs Moon', har även odlats med positivt resultat i Öjebyn⁴⁷, densamma förordas av Nilsson för des dekorativa egenskaper i skuggiga lägen⁴⁸. Gustavsson talar väl om broklungört delvis för att den ändrar utseende under växtperioden och bjuder på variation⁴⁹.

Broklungört verkar vara den härdigaste av de lungörter som representeras av Hansson & Hansson⁵⁰. Det är således också den som inkluderas i min lista.

***Ranunculus*, ranunkel**

Ranunculus aconitifolius 'Pleniflorus', stormhattsrunkel, är ett måste i skugggrabbatten⁵¹. *Ranunculus platanifolius*, vitsippsranunkel, nämndes också som ett möjligt alternativ i skugga⁵². Den sistnämnda kan återfinnas i fjällträdgården i Enaforsholm⁵³ uppgifterna talar emellertid inte om huruvida växten är placerad i skugga eller sol.

Ranunculus aconitifolius, stormhattsrunkel, är härdig men kan behöva skyddat och väl-dränerat läge samt trivs bäst i halvskugga till skugga⁵⁴. *Ranunculus aconitifolius*, stormhattsrunkel, med stora mörkgröna blad och snövita blommor på rikligt förgrenade blomstänglar lyser upp ett mörkt hörn⁵⁵ och får också lysa upp min lista.

Sol

I motsats till de skuggiga delarna av trädgården finns de soldränkta platserna. Till solsidan finns många perenner att välja mellan⁵⁶. Det framgår också av den mängd tips jag fått vid intervjuerna (se bilaga 2). Listan av råd blev lång, men det fanns likväl ingen sort som nämndes av alla tillfrågade. Då svaren är spridda kommer jag bara att närmare presentera några av de perenner som informanterna tipsade om.

***Delphinium*, riddarsporre**

En av Ericssons favoriter är *Delphinium*, riddarsporre⁵⁷. Det är en perenn som gärna rekommenderas⁵⁸. Att riddarsporrar ger riklig blomning gör den värdefull som rabattblomma⁵⁹. *Delphinium elatum*, stor riddarsporre, förekommer som förvildad i Jämtland⁶⁰.

⁴⁵ Ericsson 2009. *Pulmonaria*, lungört växer i hans trädgård i Brunflo.

⁴⁶ Lundquist m.fl. 2008, s. 9.

⁴⁷ Öberg 1997, s. 2; Öberg 2002, s. 4.

⁴⁸ Nilsson 1989, s. 188.

⁴⁹ Gustavsson 2003, s. 86.

⁵⁰ Hansson & Hansson 2007, s. 257-258.

⁵¹ Waldebo-Trygg 2009.

⁵² Åkerblom 2009.

⁵³ Lundquist m.fl. 2008, s. 9.

⁵⁴ Loerentzon 1989, s. 325.

⁵⁵ Hansson & Hansson 2007, s. 260.

⁵⁶ Leese 2000, s. 13.

⁵⁷ Ericsson 2009.

⁵⁸ Andershem 2009; Lindbäck 2009; Ericsson 2009.

⁵⁹ Hansson & Hansson 2007, s. 133-134.

⁶⁰ Mossberg & Stenberg 2005 s. 166.

I mitten av 1900-talet gjorde Gréen undersökningar i olika delar av landet. *Delphinium x cultorum*, riddarsporre, visar sig hårdig i alla försök⁶¹. Riddarsporre blommar mycket länge och är en klar favorit bland perenner⁶².

Angående arternas hårdighet går informationen isär. Det finns uppgifter om att *Delphinium* Belladonna-gruppen, praktriddarsporre, är den hårdigaste arten. Annan litteratur pekar däremot på att både *Delphinium* Belladonna-gruppen, praktriddarsporre, och *Delphinium* Elatum-gruppen, trädgårdsriddarsporre, är lika hårdiga⁶³.

I min lista får *Delphinium* Belladonna-gruppen, praktriddarsporre, representera släktet då den växer på Enaförsholm⁶⁴ och nämns i många litteratur som god Norrlandsväxt⁶⁵.

Filipendula, älggräs

Informanterna gav några tips på släktet *Filipendula*, älggräs⁶⁶.

Den vilda *Filipendula ulmaria*, älggräs, växer vilt i hela Norden. Dess lägre och lite skirare släkting *Filipendula vulgaris*, brudbröd, förekommer också vild i Norden men främst i de södra delarna⁶⁷. *Filipendula vulgaris*, brudbröd, som odlad perenn är likväl fullt hårdig i hela landet och frodas bäst i full sol⁶⁸. *Filipendula rubra*, amerikanskt älggräs, platsar däremot i skugga⁶⁹. *Filipendula ulmaria*, älggräs, nämndes på grund av dess rikliga blomning⁷⁰.

Filipendula vulgaris, brudbröd, är ett bra val för Norrland⁷¹. Den blir vackrast i direkt sol och är elegant med sina fjäderlika blad, rosa knoppar och vita blommor⁷².

Det blir den skira *Filipendula vulgaris*, brudbröd, som får plats i min lista.

Aquilegia, akleja

Aquilegia, akleja, är en annan växt som blivit omnämnd inom kategorin. Flera arter trivs i soliga lägen⁷³.

Akleja frösår sig och bildar nya sorter och färger. De ger således variation och de är också lättodlade⁷⁴. Tyvärr kan akleja lätt angripas av larver⁷⁵.

Aquilegia, akleja, är ett värdefullt släkte rikt på vackra arter⁷⁶. Arten *Aquilegia vulgaris*, akleja, finns i många varianter och är mycket hårdig⁷⁷. Fler arter av *Aquilegia* är lika tåliga och kan med fördel användas i Jämtländska trädgårdar⁷⁸.

⁶¹ Gréen 1957, s. 369, 380-381. Svensk kulturväxtdatabas 2009 visar att *Delphinium x cultorum*, riddarsporre har ändrat namn sedan Gréen skrev om den 1957. Idag heter arterna: *Delphinium* Belladonna-gruppen, praktriddarsporre och *Delphinium* Elatum-gruppen, trädgårdsriddarsporre. Exakt vilken av grupperna som är testad framgår inte då båda tidigare har gått under namnet *Delphinium x cultorum*.

⁶² Nilsson 1989, s. 175.

⁶³ Hansson & Hansson 2005 s. 133-134 anser praktriddarsporre som hårdigast; Lorentzon 1989, s. 256-257; Månsson & Johanson 2002 s. 219 ser båda arterna som lika hårdiga.

⁶⁴ Lundquist m.fl. 2008, s. 7.

⁶⁵ Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Nilsson 2007, s. 57, 76, 81, 84; Zetterström 1934, s. 52; Nilsson, 1989, s. 175. Under namnet *Delphinium x cultorum*.

⁶⁶ Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

⁶⁷ Mossberg & Stenberg 2005, s. 265.

⁶⁸ Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009; Hansson & Hansson 2007, s. 160; Lorentzon 1989, s. 270.

⁶⁹ Waldebo-Trygg 2009.

⁷⁰ Åkerblom 2009.

⁷¹ Öberg 1997, s. 4; Öberg 2001, s. 4.

⁷² Gustavsson 2003, s. 87.

⁷³ Wadensjö 2009; Andershem 2009.

⁷⁴ Lindbäck 2009.

⁷⁵ Åkerblom 2009.

⁷⁶ Zetterström 1934, s. 50.

Aquilegia vulgaris, akleja, har använts länge och är en mycket vanlig perenn i Norrland⁷⁹. Den växer på Enaforsholm⁸⁰, listas på flera ställen i den litteratur jag undersökt⁸¹ och platsar även i min lista.

***Eryngium*, martorn och *Echinops*, bolltistel**

Solälskande perenner får gärna också se ut som om de är just solälskare. Här platsar både *Eryngium*, martorn, och *Echinops*, bolltistel⁸².

Specifikt har arterna: *Eryngium alpinum*, alpmartorn, *Eryngium planum*, rysk martorn, och *Echinops bannaticus*, blå bolltistel, uttalats som en solälskare som platsar i jämtländska förhållanden⁸³. Ericsson använder sig av dem alla i sin trädgård, favoriten bland dem är *Eryngium planum*, rysk martorn, med sina lysande blå stjälkar. Dem plockar han in till hösten i en vas utan vatten. De står sig hela vintern och lyser med sina blommor och stjälkar⁸⁴. *Eryngium alpinum*, alpmartorn är aningen hårdigare och frösår sig villigt⁸⁵.

Echinops bannaticus, blå bolltistel, kan odlas i stora delar av landet i skyddat läge⁸⁶, den har överlevt försöksodlingarna i Öjebyn⁸⁷ och är listad som hårdig perenn⁸⁸. På Enaforsholm växer den däremot inte. Om den är provad på orten framgår inte⁸⁹.

För att bestämma sig för en av dessa tistelväxter väljer jag den som enligt Hansson & Hansson är den hårdigaste: *Eryngium alpinum*, alpmartorn⁹⁰.

***Pulsatilla*, backsippa**

Två tillfrågade tipsade om *Pulsatilla vulgaris*⁹¹. Alla sippor ligger Wadensjö varmt om hjärtat. Han har många olika sorter själv och de är personliga favoriter⁹². Den är relativt låg men långlivad och tillbedjare av sol⁹³.

Pulsatilla vulgaris, backsippa, växer på Enaforsholm⁹⁴ och betecknas som fullt hårdig även vid den nordligaste orten i den undersökning Gréen gjorde under nästan tio år i mitten av förra århundradet⁹⁵. Även Zetterström anser den som fullt hårdig⁹⁶.

Evert Nilsson omnämner *Pulsatilla alpina*, alpsippa, och dess livslängd med värme, efter nästan 40 år hos honom blommar den fortfarande villigt⁹⁷.

⁷⁷ Hansson & Hansson 2007, s. 89; Månsson & Johanson 2002, s. 86-87; Lorentzon 1989, s. 220; Zetterström 1934, s. 50.

⁷⁸ Gréen 1957, s. 376-377; Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Hansson & Hansson 2007, s. 87-88; Lundquist m.fl. 2008 s. 6; Nilsson 2007, s.28 om hela släktet.

⁷⁹ Nilsson 1989, s. 177.

⁸⁰ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

⁸¹ Gustavsson 2003, s. 82; Öberg 1997, s. 3; Öberg 2001, s. 3.

⁸² Åkerblom 2009.

⁸³ Åkerblom 2009; Ericsson 2009.

⁸⁴ Ericsson 2009; Nilsson, 1989, s. 180.

⁸⁵ Hansson & Hansson 2007, s. 154-155; Månsson & Johanson 2002, s. 127-128.

⁸⁶ Hansson & Hansson 2007, s. 147.

⁸⁷ Öberg 1997, s. 4.

⁸⁸ Carlsson & Lundberg 1978, s. 130.

⁸⁹ Lundberg m.fl. 2008.

⁹⁰ Hansson & Hansson 2007, ss. 154-155.

⁹¹ Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

⁹² Wadensjö 2009.

⁹³ Wändel 2008 s. 98.

⁹⁴ Lundberg m.fl. 2008 s. 9.

⁹⁵ Gréen 1957, s. 390-391

⁹⁶ Zetterström 1934, s. 58.

⁹⁷ Nilsson 2007, s. 111.

Både *Pulsatilla vulgaris*, backsippa, och *Pulsatilla alpina*, alpsippa, är härdiga i skyddat och väl-dränerat läge⁹⁸. *Pulsatilla vulgaris*, backsippa, blir i min lista representant för släktet.

***Achillea ptarmica* var. *Multiplex*, vitpytta**

Achillea ptarmica var. *Multiplex*, vitpytta, förekommer både som förslag till soliga förhållanden och som rikligt blommande perenn⁹⁹. Den är frodig, sprider sig gärna där den står¹⁰⁰ och är härdig långt upp mot fjället¹⁰¹.

Achillea ptarmica var. *Multiplex*, vitpytta, är konkurrenskraftig och den har gett bra resultat i Öjebyn¹⁰². Den rena arten *Achillea ptarmica*, nysört, återfinns i Enaforsholms fjällträdgård¹⁰³. Arten rekommenderas till användning i trädgårdar i hårda klimat¹⁰⁴. *Achillea ptarmica* var. *Multiplex*, förekom på Enaforsholm på Gréens tid, i mitten av förra seklet. Gréen betecknar den som fullt härdig på platsen¹⁰⁵. Även Gustavsson rekommenderar vitpytta för Norrland. Han anser att den är härdig, mycket rikblommig och hållbar som torkblomma¹⁰⁶.

Achillea ptarmica var. *multiplex*, vitpytta inkluderas därmed i min lista.

***Hemerocallis*, daglilja**

I gamla planteringar kan man se *Hemerocallis*, daglilja, som har spridit sig och mår jättebra¹⁰⁷. Ericsson tycker mycket om dagliljor, hans favorit är en rent gul sort som han inte har något namn på. Den doftar och kommer ideligen med nya blommor i upp till fyra veckor¹⁰⁸.

Faktum är att *Hemerocallis* förekommer som tiotusentals olika hybrider vilket gör det mycket svårt att med säkerhet identifiera en speciell sort. En bra sort att köpa på den Svenska marknaden heter 'Stella de Oro'. Den bär guldgula blommor och doftar gott¹⁰⁹.

Tre sorters dagliljor växer på Enaforsholm¹¹⁰: *Hemerocallis* sp., *Hemerocallis* 'Earliana' och *Hemerocallis* 'Queen of May'. Sorten *Hemerocallis fulva* fanns på Enaforsholm redan 1949 och ses som härdig på platsen¹¹¹. Både Gustavsson, Carlsson & Lundberg, Öberg och Zetterström¹¹² har *Hemerocallis* med i sina perennlistor.

Eftersom hela släkten är mycket härdig och det oftast är hybrider som odlas i trädgårdar inkluderas släktet *Hemerocallis*, daglilja, i min lista.

⁹⁸ Lorentzon 1989, s. 325.

⁹⁹ Wadensjö 2009 för sol; Andershem 2009 för kraftig blomning.

¹⁰⁰ Waldebo-Trygg 2009.

¹⁰¹ Nilsson 1989, s. 176.

¹⁰² Öberg 1997, s. 3; Öberg 2001, s. 3.

¹⁰³ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

¹⁰⁴ Gustavsson 2003, s. 100; Carlsson & Lundberg 1978, s. 128.

¹⁰⁵ Lundquist 2005, s. 166.

¹⁰⁶ Gustavsson 2003, s. 100.

¹⁰⁷ Åkerblom 2009.

¹⁰⁸ Ericsson 2009.

¹⁰⁹ Hansson & Hansson 2007, s. 180-182.

¹¹⁰ Lundquist m.fl. 2008, s. 8.

¹¹¹ Lundquist 2005 s. 166; Gréen 1957 s. 370 & 382-383

¹¹² Gustavsson 2003, s. 88; Carlsson & Lundberg 1978, s. 130; Öberg 1997, s. 4-5; Öberg 2001, s. 4; Zetterström 1934, s. 54.

Marktäckare

Marktäckare är ett effektivt skydd mot nyetablering av ogräs. Istället för att ha öppen jord mellan de högre växterna kan man plantera låga perenner (10-30 cm höga) som breder ut sig och täcker ytan. Marktäckare kan även användas för att binda samman träd, buskar och perenner i trädgården istället för att exponera varje enskild planta som solitär¹¹³. Inom kategorin finns stor spridning på nämnda perenner vid intervjuerna (se bilaga 4).

Thymus, timjan

Den växt som det tipsades mest om, inom kategorin, var *Thymus x citriodorus*, citrontimjan¹¹⁴. Alla sorters timjan ingår i Ericssons favoriter. De blommar även rikligt under lång tid. Även *Thymus pseudolanuginosus*, gråtimjan, och *Thymus serpyllum*, backtimjan, är goda marktäckare¹¹⁵.

Thymus x citriodorus, citrontimjan, växer på Enaforsholm men är där mycket svag¹¹⁶. I annan litteratur nämns den däremot som bra perenn i norrländskt klimat¹¹⁷.

Både *Thymus x citriodorus*, citrontimjan, och *Thymus serpyllum*, backtimjan, anses ändå som problemfria och härdiga¹¹⁸. Då det är *Thymus x citriodorus*, citrontimjan, som flest informanter har nämnt är det den jag inkluderar i listan.

Alchemilla, daggekåpa

Alchemilla mollis, jättedaggekåpa, tycks vara ett självklart alternativ till marktäckare¹¹⁹. Jättedaggekåpa ger vida plantor och bildar omfång. Den är ett mycket bra kantväxt till rabatter¹²⁰. *Alchemilla mollis*, jättedaggekåpa, kan drivas upp från frö och utvecklas bra¹²¹.

Alchemilla mollis, jättedaggekåpa, är en stabil perenn som går bra att använda även i offentliga planteringar. Den frösår sig dessutom och är mycket stark. Jättedaggekåpa kan emellertid sprida sig mycket¹²². Både Öberg och Zetterström listar *Alchemilla mollis*, jättedaggekåpa som en pålitlig perenn för kallt klimat¹²³.

Alchemilla alpina, fjällkåpa, är ytterligare ett alternativ, den är en liten och söt arkitektonisk växt¹²⁴. Den växer i fjällträdgården i Enaforsholm¹²⁵ och är mycket härdig¹²⁶.

Alchemilla mollis, jättedaggekåpa, är en mångsidigt användbar växt¹²⁷ samt mycket härdig och lättodlad¹²⁸. Den passar som marktäckare då man inte behöver hålla efter nya fröplantor i samma utsträckning som i en samplantering. *Alchemilla alpina*,

¹¹³ Öberg 2002, s. 1-2

¹¹⁴ Ericsson 2009; Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

¹¹⁵ Ericsson 2009.

¹¹⁶ Lundquist m.fl. 2008, s. 10

¹¹⁷ Carlsson & Lundberg 1978, s. 134; Nilsson 1989, s. 186.

¹¹⁸ Månsson & Johanson 2002, s. 204; Hansson & Hansson 2007, s. 292; Lorentzon 1989, s. 342-343.

¹¹⁹ Wadensjö 2009; Lindbäck 2009.

¹²⁰ Wadensjö 2009.

¹²¹ Lindbäck 2009.

¹²² Åkerblom 2009.

¹²³ Öberg 1997, s. 2; Zetterström 1934, s. 52. *Alchemilla major* nämns som en kraftigare daggekåpa, arten finns ej enligt Svensk kulturväxtdatabas därför antar jag att det är *mollis* som syftas på.

¹²⁴ Åkerblom 2009.

¹²⁵ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

¹²⁶ Gréen 1957, s. 376-377.

¹²⁷ Bosch-Willebrand 1989, s. 131.

¹²⁸ Wändel 2008, s.16 & 144.

fjällkåpa, är dock inte fullt lika aggressiv med fröspridning¹²⁹. Av de två typerna är det ändå *Alchemilla mollis*, jättedaggkåpa, som inkluderas i min lista över marktäckare för Jämtländska trädgårdar.

***Bistorta*, ormrot**

Två typer av *Bistorta*, ormrot, har ansetts som goda marktäckare: *Bistorta affinis*, bergormrot, och *Bistorta officinalis*, stor ormrot¹³⁰.

Evert Nilsson förvärvade *Bistorta affinis* 'Darjeeling Red', bergormrot, så tidigt som på 1950-talet. Han menar att de vintergröna bladen kan få skador, inte av frost utan av för mycket sol, men nya friska blad växer snart till¹³¹. *Bistorta affinis*, bergormrot, breder snabbt ut sig och är mycket härdig¹³².

I Enaforsholms fjällträdgård återfinns *Bistorta officinalis* 'Superba', stor ormrot¹³³.

De olika arternas härdighet råder det skilda meningar om. De tecknas som lika härdiga av Månsson & Johanson medan Hansson & Hansson däremot anser att stor ormrot kräver lite mer skydd än bergormrot¹³⁴.

Det är förvånande att man ser så lite av *Bistorta affinis*, bergormrot, i planteringar i Norrland menar Nilsson. Han anser att bergormrot är lättodlad och dekorativ¹³⁵. Även Carlsson och Lundberg inkluderar bergormrot som bra norrlandspenn¹³⁶.

Eftersom Evert Nilsson odlade *Bistorta affinis*, bergormrot, i sin vindpinade trädgård i Ås¹³⁷ ser jag just den som den bästa representanten för släktet.

***Geranium*, näva**

Som marktäckare har *Geranium macrorrhizum*, flocknäva, goda egenskaper hävdar Åkerblom och inkluderar även andra nävor, inte minst *Geranium* 'Jolly Bee' som hon nyligen har använt sig av vid flera planteringar¹³⁸. 'Jolly Bee' är en växt som har nästan allt, vackert utspring, riklig blomning, lättskött, bildar täta vida tuvor och är generös med blommor. Tyvärr har den inte utprovats länge nog för att man med säkerhet ska kunna säga att den är fullt härdig¹³⁹.

Geranium, näva är ett stort släkte, lättodlad och med ansenligt användningsområde¹⁴⁰. Det är därför inte konstigt att just nävor har nämnts inom alla kategorier (se bilaga 2-7).

Geranium macrorrhizum, flocknäva, är en härdig art vilken kan odlas i hela landet på skyddade och väl-dränerade platser¹⁴¹. flocknäva provodlades på Enaforsholm på 1950-talet, den anses då som mindre härdig på platsen¹⁴². Jag inkluderar ändå *Geranium macrorrhizum*, flocknäva, i min lista emedan det är den enda arten av *Geranium*, näva som specificerats av informanterna.

¹²⁹ Leese 2000, s. 61.

¹³⁰ Waldebo-Trygg 2009 nämnde bergormrot; Åkerblom 2009 nämnde stor ormrot.

¹³¹ Nilsson 2007, s. 51-52.

¹³² Wändel 2008, s.30; Hansson & Hansson 2007, s. 108; Månsson & Johanson 2002, s. 100; Lorentzon 1989, s. 318.

¹³³ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

¹³⁴ Månsson & Johanson 2002, s. 101; Hansson & Hansson 2007, s. 108.

¹³⁵ Nilsson 1989, s. 187, 188. Under namnet *Polygonum affine*.

¹³⁶ Carlsson & Lundberg 1978, s. 134.

¹³⁷ Nilsson 2007, s. 51, 82.

¹³⁸ Åkerblom 2009.

¹³⁹ Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

¹⁴⁰ Hansson & Hansson 2007, s. 165.

¹⁴¹ Öberg 1997, s. 2; Hansson & Hansson 2007, s. 167; Månsson & Johanson 2002, s. 134-135; Nilsson 2007, s. 38; Lorentzon 1989, s. 273.

¹⁴² Gréen 1957, s. 382-383.

Saxifraga, bräcka

Ett annat stort släkte som passar att täcka marken med är *Saxifraga*, bräcka. Ericssons favoriter är *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud, och *Saxifraga x urbium*, porslinsbräcka¹⁴³.

Saxifraga, bräcka, är ett art- och formrikt släkte vilket är väl representerat i de Jämtländska fjällen¹⁴⁴. Hybridfjällbrud växer på Enaforsholm¹⁴⁵. *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud, är listad som tålig perenn av Carlsson & Lundberg¹⁴⁶, den är hårdig men behöver stå skyddad i väl-dränerad mark¹⁴⁷. *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud, är en *saxifraga* som passar för användning i Jämtländska trädgårdar¹⁴⁸. Gréen betecknar den som hårdig långt upp längs norrlandskusten men har inte själv odlat den på Enaforsholm¹⁴⁹. *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud är den art som får representera släktet i min lista.

Bergenia, bergenia

En av de tillfrågade tipsade om *Bergenia cordifolia*, hjärtbergenia. Det är en bra marktäckare men den har lite dåligt rykte då den ofta står i offentliga planteringar och kan se skräpig ut.¹⁵⁰

Bergenia cordifolia, hjärtbergenia förekommer i sortimentet på Enaforsholm¹⁵¹. Den är absolut ett alternativ i Jämtlandsträdgården och ett utmärkt förslag till marktäckare¹⁵². *Bergenia cordifolia*, hjärtbergenia, passar överallt där man vill ha en vintergrön och tålig växt¹⁵³, därför får den vara med i min lista.

Ajuga, suga

Ajuga reptans, revsuga, nämndes som god marktäckare. Med sina röda blad och blå blommor är den en kontrastrik liten växt¹⁵⁴. Den anses som hårdig i hela landet i skyddade lägen¹⁵⁵. På Enaforsholm växer den men är där mycket svag¹⁵⁶. Därför utesluts *Ajuga reptans*, revsuga, som stomperenn i Jämtland.

Doftande

Doft kan väcka starka minnen och vackra drömmar till liv¹⁵⁷. Trots sin förmåga att ta fram starka känslor verkar den svåraste kategorin för de tillfrågade vara de doftande

¹⁴³ Ericsson 2009 är förtjust i bräckor, som marktäckare tipsar han om: *Saxifraga Arendsii*-Gruppen, rosenbräcka, *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud, *Saxifraga paniculata*, silverbräcka, *Saxifraga rotundifolia*, prickbräcka, *Saxifraga stellaris*, stjärnbräcka, *Saxifraga umbrosa*, skuggbräcka och *Saxifraga x urbium*, porslinsbräcka.

¹⁴⁴ Zetterström 1934, s. 58-59.

¹⁴⁵ Lundquist m.fl. 2008, s. 9.

¹⁴⁶ Carlsson & Lundberg 1978, s. 134.

¹⁴⁷ Hansson & Hansson 2007, s. 272; Månsson & Johnson 2002, s. 192.

¹⁴⁸ Nilsson 1989, s. 184.

¹⁴⁹ Gréen 1957, s. 390-391.

¹⁵⁰ Waldebo-Trygg 2009 nämnde hjärtbergenia motvilligt och tillade att hon själv är lite trött på den.

¹⁵¹ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

¹⁵² Öberg 1997, s. 2; Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Gustavsson 2003, s. 84; Zetterström 1934, s. 51.

¹⁵³ Nilsson 1989, s. 187.

¹⁵⁴ Ericsson 2009.

¹⁵⁵ Hansson & Hansson 2007, s. 76; Månsson & Johanson 2002, s. 79; Wändel 2008, s. 145; Öberg 2002, s. 3.

¹⁵⁶ Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

¹⁵⁷ Ahlmark 2005, s. 11.

perennerna. Enligt undersökningar doftar ljusa blommor mer än mörka¹⁵⁸. Bilaga 5 visar de perenner som nämnts i sambandet.

***Dianthus*, nejlika**

Flera av informanterna kom dock att tänka på *Dianthus*, nejlika¹⁵⁹. Nämnade arter är: *Dianthus barbatus*, borstnejlika, *Dianthus plumarius*, fjädernejlika,¹⁶⁰ och *Dianthus superbis*, praktnejlika¹⁶¹. De två förstnämnda är även listad som norrlandshärdiga perenner av Carlsson & Lundberg och av Gréen¹⁶². *Dianthus superbis*, praktnejlika, växer vid Enaförsholm¹⁶³ och bedöms, tillsammans med *Dianthus barbatus*, borstnejlika, som fullt härdig¹⁶⁴. Många nejlikor är emellertid kortlivade men frösår sig lätt och återkommer därför år efter år¹⁶⁵. För sin goda härdighet¹⁶⁶ är det *Dianthus barbatus*, borstnejlika, som får företräda släktet i min lista.

***Primula*, viva**

Flest omnämningen gällande doftande perenner fick *Primula florindae*, sommarviva¹⁶⁷. I Ås har den överlevt flera vintrar¹⁶⁸. Den fungerar som norrlandsperenn¹⁶⁹ och är härdig i hela landet om den i de mer utsatta delarna får stå på en skyddad och väl-dränerad plats¹⁷⁰. *Primula florindae*, sommarviva, är lättodlad i hårdare klimat¹⁷¹. I Gréens undersökning saknas uppgifter om odling av sommarviva i Jämtland¹⁷², men Zetterström menar att härdighet i Östersundsområdet kan påvisas¹⁷³. *Primula florindae*, sommarviva får således en plats i min lista.

***Paeonia*, pion**

Paeonia, pion kom på tal under många intervjuer. De förekommer som favoriter och de blommor generöst och villigt¹⁷⁴. Inte minst är *Paeonia lactiflora*, luktpion, en ofta nämnd art¹⁷⁵. Andra arter har likaså belysts under intervjuerna. Pionens kraftiga blomning har betonats positivt¹⁷⁶.

¹⁵⁸ Berglund 1989, s. 23.

¹⁵⁹ Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009; Ericsson 2009.

¹⁶⁰ Waldebo-Trygg 2009.

¹⁶¹ Andershem 2009.

¹⁶² Carlsson & Lundberg 1978, s.130; Gréen 1957, s. 380-381. Av Gréen framstår borstnejlika och fjädernejlika som härdiga längs norrlandskusten men mindre härdiga längre inåt landet.

¹⁶³ Lundquist m.fl. 2008, s. 7.

¹⁶⁴ Hansson & Hansson 2007, s. 135-137.

¹⁶⁵ Hansson & Hansson 2007, s. 135-137.

¹⁶⁶ Lorentzon 1989, s. 258.

¹⁶⁷ Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

¹⁶⁸ Nilsson 2007, s. 19-21. Evert Nilsson skriver om den då han själv odlat den i sin trädgård där har den utvecklats bra och Nilsson har kunnat skörda fröer och fått fram fler färger.

¹⁶⁹ Carlsson & Lundberg 1978, s.134.

¹⁷⁰ Hansson & Hansson 2007, s. 152-156; Månsson & Johnson, s. 182-183.

¹⁷¹ Nilsson 1989, s. 177.

¹⁷² Gréen 1957, s. 390-391.

¹⁷³ Gustavsson 2003, s. 85.

¹⁷⁴ Wadensjö 2009 för sol och kraftig blomning; Andershem 2009 för doftande; Waldebo-Trygg 2009 för blomning och doftande, är även en favorit; Åkerblom 2009 för kraftig blomning och som favorit för att den är livsglad och generös; Ericsson 2009 för sol och kraftig blomning, även som favorit som gärna rekommenderas.

¹⁷⁵ Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009; Ericsson 2009.

¹⁷⁶ Ericsson 2009; Wadensjö 2009; Åkerblom 2009; Waldebo-Trygg 2009.

Namnsorten *Paeonia lactiflora* 'Whitleyi Major' finns bland perennerna på Enaforsholm¹⁷⁷. Luktpion, rekommenderas även flera gånger i litteraturen¹⁷⁸.

Nilsson påstår att *Paeonia*, pioner, är de äldsta odlade perennerna i Norrland och nämner flera arter¹⁷⁹. Zetterström menar att flera pioner, däribland *Paeonia lactiflora*, luktpion, varav det finns många vackra namnsorter som alla är fullt härdiga i trakterna kring Östersund¹⁸⁰.

Paeonia lactiflora, luktpion, betecknas som mycket härdig¹⁸¹. Luktpion kan dock eventuellt behöva ett skyddat och väl-dränerat läge¹⁸². Eftersom det är den sort som rekommenderats för sin doft är det luktpionen som får vara med i min lista.

Phlox, flox

Alla *Phlox*, flox, doftar, flera arter nämndes av en av informanterna: *Phlox paniculata*, höstflox, *Phlox maculata*, prickflox, och *Phlox carolina*, knutflox omtalades som alternativ till jämtländska trädgårdar¹⁸³.

Phlox maculata, prickflox, verkar emellertid inte ha lika lätt för att få mjöldagg som *Phlox paniculata*, höstflox¹⁸⁴. Nilsson är enig om att *Phlox maculata*, prickflox, är ett bättre alternativ än *Phlox paniculata*, höstflox, men av den enkla anledningen att prickflox blommar tidigare och därför säkrare att den hinner blomma i Norrland¹⁸⁵.

Phlox paniculata, höstflox, och *Phlox subulata*, mossflox, är de arter av flox som är härdigast. Andra sorter kan odlas i stora delar av, men inte hela landet¹⁸⁶.

I försöksträdgården i Enaforsholm växer emellertid både *Phlox maculata* 'Alpha', prickflox, och *Phlox subulata*, mossflox¹⁸⁷. Gustavsson tipsar om *Phlox paniculata*, höstflox,¹⁸⁸ medan Öberg tipsar om *Phlox maculata*, prickflox,¹⁸⁹. Andra nämner båda arterna för Norrland¹⁹⁰. Eftersom det inte verkar finnas någon stor skillnad mellan höstflox och prickflox följer jag Waldebo-Tryggs tips och låter *Phlox maculata*, prickflox, få en plats i listan.

Convallaria, konvalj

Åkerblom och Andershem är eniga om att *Convallaria majalis*, liljekonvalj, doftar gott och platsar i en Jämtländsk trädgård¹⁹¹. Liljekonvalj kan dessvärre sprida sig mycket¹⁹². Om *Convallaria majalis*, liljekonvalj, är härdig verkar det råda delade

¹⁷⁷ Lundquist m.fl. 2008, s. 8.

¹⁷⁸ Gréen 1957, s. 372; Öberg 1997, s. 4; Gustavsson 2003, s. 98; Carlsson & Lundberg 1978, s. 132; Nilsson 2007, s. 14.

¹⁷⁹ Nilsson 1989, s. 183. Arter som nämns är: *Paeonia officinalis* 'Rubra Plena', bondpion; *Paeonia lactiflora*, luktpion; *Paeonia veitschii*, rosenpion; *Paeonia mlokosewitschii*, svavelpion och *Paeonia tenuifolia*, dillpion.

¹⁸⁰ Zetterström 1934, s. 56.

¹⁸¹ Lorentzon 1989, s. 310, Månsson & Johanson 2002, s. 171, Wändel 2008, s. 144.

¹⁸² Hansson & Hansson 2007, s. 233.

¹⁸³ Waldebo-Trygg 2009.

¹⁸⁴ Waldebo-Trygg 2009.

¹⁸⁵ Nilsson 1989, s. 180.

¹⁸⁶ Hansson & Hansson 2007, s. 243; Månsson & Johanson 2002, s. 176-177.

¹⁸⁷ Lundquist m.fl. 2008, s. 9.

¹⁸⁸ Gustavsson 2003, s. 90-92.

¹⁸⁹ Öberg 1997, s. 4; Öberg 2001, s. 4.

¹⁹⁰ Nilsson 2007, s. 66; Carlsson & Lundberg 1978, s. 132; och Gréen 1957, s. 388-389.

¹⁹¹ Andershem 2009; Åkerblom 2009.

¹⁹² Waldebo-Trygg 2009 menar att visst doftar liljekonvalj, men ack vad den sprider sig. Därför vill hon inte rekommendera växten.

meningar. Den växer emellertid vilt i Jämtland¹⁹³, däremot är arten klassad som halvhärdig, det vill säga att den kan odlas i stora delar av landet men kräver en skyddad och väldränerad plats¹⁹⁴.

Under Gréens försök vid Enaforsholm fanns *Convallaria majalis*, liljekonvalj, med. Den växer men betecknas som mindre härdig på platsen. Den ses dock som fullt härdig långt upp längs norrlandskusten¹⁹⁵. Zetterström menar att liljekonvalj är fullt härdig i östersundstrakterna¹⁹⁶. Den förtecknas under doftande perenner i min lista.

Actaea, silverax

När de tillfrågade skulle komma på doftande växter var det flera som talade om *Actaea racemosa*, läkesilverax, men preciserade att den luktar illa, doftar gör den likväl¹⁹⁷. På grund av att den inte luktar gott anser jag att den inte platsar inom kategorin då tanken var doft att glädjas åt.

Kraftig blomning

Kraftig blomning var onekligen den kategori som var lättast att fylla upp. Alla de tillfrågade hade många förslag (se bilaga 6). Inom kategorin återkom många av de perenner som redan fått en plats i någon av de andra kategorierna. De arter som är nämnda tidigare kommer jag inte att återgå till här. I bilaga 6 listas samtliga perenner som sades ha kraftig blomning.

Lysimachia punctata, praktlysing

Den perenn som framkom flest gånger vid intervjuerna, som kraftigt blommande, är *Lysimachia punctata*, praktlysing¹⁹⁸. Praktlysing kan visserligen bete sig som ett ogräs men går att rekommendera till någon som misslyckas med allt i trädgården¹⁹⁹. Den är härdig långt upp mot kalfjället och rikblommig så länge som under ett par månader om sommaren²⁰⁰.

Det råder enighet i att *Lysimachia punctata*, praktlysing, går bra att odla på platser med hårda vinterförhållanden²⁰¹. Den återfinns på Enaforsholm²⁰² och Gréen betecknar den som härdig men nyckfull på samma plats²⁰³. *Lysimachia punctata* praktlysing, är fullt härdig i hela landet²⁰⁴ och är därmed med i min lista.

Campanula, klocka

Flera sorter av *Campanula*, klocka, blommar rikligt²⁰⁵. *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit', är en stolthet då det är Evert Nilsson som namngivit sorten då den uppkommit efter frösådd hos densamma²⁰⁶.

¹⁹³ Mossberg & Stenberg 2005, s. 685.

¹⁹⁴ Wändel 2008, s. 146; Hansson & Hansson 2007, s. 126; Lorentzon 1989, s. 250.

¹⁹⁵ Gréen 1957, s. 380-381.

¹⁹⁶ Zetterström 1934, s. 52.

¹⁹⁷ Ericsson 2009; Waldebo-Trygg 2009; Wadensjö 2009.

¹⁹⁸ Ericsson 2009; Åkerblom 2009; Andershem 2009.

¹⁹⁹ Waldebo-Trygg 2009.

²⁰⁰ Nilsson 1989, s. 176.

²⁰¹ Öberg 1997, s. 5; Gustavsson 2003, s. 99; Carlsson & Lundberg 1978, s. 132.

²⁰² Lundquist m.fl. 2008, s. 8.

²⁰³ Gréen 1957, s. 386-387.

²⁰⁴ Hansson & Hansson 2007, s. 215; Månsson & Johnson, s. 160; Lorentzon 1989, s. 300.

²⁰⁵ Ericsson 2009 specificerar arterna: *Campanula cochlearifolia*, dvärgklocka, *Campanula carpatica*, karpaterklocka och favoriten *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit'.

²⁰⁶ Ericsson 2009.

Campanula glomerata, toppklocka, blir en stark färgklick då den blommar²⁰⁷, den kan visserligen vara ogräsartad²⁰⁸ men är ändå en bra sort som med fördel kan användas som solitär på grund av sin kraftiga blomning²⁰⁹.

Campanula glomerata, toppklocka är den härdigaste av klockor och blir bara bättre ju längre norrut man kommer. Inga anmärkningar gällande dålig härdighet kan heller göras mot *Campanula carpatica*, karpaterklocka²¹⁰.

Släktet *Campanula* förekommer som tips på fler ställen i den litteratur jag undersökt. Sex olika sorter av *Campanula* växer i försöksträdgården på Enaforsholm, däribland *Campanula glomerata*, toppklocka, och *Campanula persicifolia*, stor blåklocka²¹¹. Den art som dock återkommer mest och med bäst förutsättningar är *Campanula glomerata*, toppklocka²¹². *Campanula persicifolia*, stor blåklocka anses emellertid också som en god norrlandsperenn²¹³.

Zetterström anser att flera arter av *Campanula* är fullt härdiga i trakterna kring Östersund, däribland *Campanula persicifolia*, stor blåklocka, och *Campanula glomerata*, toppklocka²¹⁴.

Att välja ut en representant för hela släktet *Campanula* är ingen lätt uppgift. Därför får både *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit', och *Campanula glomerata*, toppklocka vara med i min lista.

Aconitum, stormhatt

Aconitum, stormhatt, är också ett kraftigt blommande släkte²¹⁵. *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt, rekommenderas till dem som påstår sig sakna "gröna fingrar"²¹⁶.

Evert Nilsson nämner både *Aconitum napellus*, äkta stormhatt, och *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt, vilka han i synnerhet eftersträvar rent vita sorter av²¹⁷.

Aconitum x cammarum, trädgårdsstormhatt är härdig och lättodlad i hela landet och blir högre ju längre norrut man kommer²¹⁸. Trädgårdsstormhatt är gammal i odling och lättodlad i både sol och halvskugga²¹⁹.

Olika arter av stormhatt rekommenderas i olika litteratur och det tyder på att *Aconitum*, stormhatt, är ett bra släkte för Jämtland²²⁰.

²⁰⁷ Wadensjö 2009.

²⁰⁸ Waldebo-Trygg 2009; Lindbäck 2009; Wadensjö 2009.

²⁰⁹ Wadensjö 2009.

²¹⁰ Gréen 1957, s. 369.

²¹¹ Lundquist m.fl. 2008, s. 6, *Campanula persicifolia*, stor blåklocka blommar dock inte på platsen.

²¹² Öberg 1997, s. 3; Gustavsson 2003, s. 106-107; Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Månsson & Johnson 2002, s. 217. Hansson & Hansson 2007, menar emellertid att både *Campanula carpatica*, karpaterklocka, och *Campanula persicifolia*, stor blåklocka, är härdigare än *Campanula glomerata*, toppklocka

²¹³ Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Gustavsson 2003, s. 104; Öberg 1997, s. 2; Öberg 2001, s. 3; Nilsson 2007, s. 10, 28; Nilsson 1989, s. 178.

²¹⁴ Zetterström 1934, s. 52. Han nämner även: *Campanula carpatica*, karpaterklocka, och *Campanula latifolia*, hässleklocka.

²¹⁵ Andershem 2009; Ericsson 2009.

²¹⁶ Waldebo-Trygg 2009.

²¹⁷ Nilsson 2007, s. 33, 75. Vid nämmandet av *Aconitum napellus*, äkta stormhatt och *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt skriver Nilsson om en sort som heter 'Roseum'. Att han nämner sorten under båda arterna gör att jag inte är helt säker på att Evert Nilsson talar om en och samma art eller om det handlar om två olika arter av *Aconitum*, stormhatt.

²¹⁸ Gréen 1957, s. 368, 376-377 menar att den blir högre ju längre norrut man kommer; Nilsson 1989, s. 184 ser trädgårdsstormhatt som härdig och lättodlad.

²¹⁹ Nilsson 1989, s. 184, 185.

De härdigaste arterna är *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt, *Aconitum lycoctonum* ssp. *Septentrionale*, nordisk stormhatt, och *Aconitum napellus*, äkta stormhatt²²¹. Dessa tre arter förekommer även i fjällträdgården på Enaforsholm²²². Åter igen är det svårt att välja ut en företrädare för att helt släkte med flera bra representanter. Jag beslutar mig dock för att *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt, får vara den företrädaren då det är den art som återkommer flest gånger både i intervjuer och i litteratur.

Aruncus, spirea

När *Aruncus*, spirea, blommar märks det²²³. Arten *Aruncus dioicus*, plymspirea, kan även varmt rekommenderas till dem som har svårt att lyckas med sina växter, den är en riktig norrlandsskönhet²²⁴.

I Nilssons lustgård blommar *Aruncus dioicus*, plymspirea, prydligt i flera veckor även under kalla och regniga somrar då det känns extra bra att ha något vackert att glädjas åt²²⁵. Nilsson uttrycker även att plymspirea är grann som solitär, passar i alla lägen och utvecklas snabbt²²⁶. Att den har vackert bladverk och som helhet är mycket dekorativ ger växten ett mervärde²²⁷. Plymspirea kan även med fördel användas som avskiljare eller häck på gården.²²⁸

Att plymspirea är mycket härdig råder det enighet om²²⁹. I Gréens undersökningar har man haft goda resultat av *Aruncus dioicus*, plymspirea, längs kusten men det finns inga eller för knappa försök i inlandet för att ge tillfredställande resultat²³⁰. Den är ändå med i min lista över stomperenner för Jämtland.

Stachys macrantha, praktbetonika

Stachys macrantha, praktbetonika, platsar utmärkt som en färgkaskad i trädgården, den är en riktig jämtlandssperenn²³¹. Den är en härdig och konkurrenskraftig perenn för hela Norrland²³². Praktbetonika växte med gott resultat på Enaforsholm på 1950-talet²³³ och sorten 'Superba' gör så även idag²³⁴. Den har färgsprakande blommor och dekorativa bladverk och den trivs nästan överallt²³⁵. Det råder samförstånd i att *Stachys macrantha*, praktbetonika, är mycket härdig i hela landet²³⁶. Även på Öjebyn

²²⁰ Öberg 1979, s. 4; Gustavsson 2003, s. 105; Carlsson & Lundberg 1978, s. 128; Månsson & Johanson 2002, s. 76-77; Wändel 2008, s. 144, 11. Hansson & Hansson listar även upp några arter som inte är fullt härdiga: *Aconitum lycoctonum* ssp. *Septentrionale*, nordisk stormhatt och *Aconitum napellus*, äkta stormhatt

²²¹ Hansson & Hansson 2007, s. 70-71.

²²² Lundquist m.fl. 2008, s. 6.

²²³ Wadensjö 2009.

²²⁴ Waldebo-Trygg 2009 rekommenderar plymspirea; Åkerblom 2009 tycker att den är en norrlandsskönhet.

²²⁵ Nilsson 2007, s. 56.

²²⁶ Nilsson 1989, s. 182.

²²⁷ Zetterström 1934, s. 60 under namnet *Spiraea aruncus*.

²²⁸ Hansson & Hansson 2007, s. 94.

²²⁹ Öberg 1997, s. 4; Gustavsson 2003, s. 98; Carlsson & Lundberg 1978, s. 129; Månsson & Johanson, 2002, s. 90 ; Hansson & Hansson 2007, s. 94; Lorentzon 1989, s. 224.

²³⁰ Gréen 1957, s. 378-379.

²³¹ Lindbäck 2009 ser praktbetonika som en färgkaskad; Åkerblom 2009 tycker att den är en Jämtlandssperenn.

²³² Öberg 2001, s. 3.

²³³ Gréen 1957, s. 392-393, under artnamn *Stachys grandiflora*.

²³⁴ Lundquist m.fl. 2008, s. 10.

²³⁵ Sandström 2003, s. 52.

²³⁶ Hansson & Hansson 2007, s. 285; Lorentzon 1989, s. 340; Månsson & Johnson 2002, s. 201.

har den odlats med tillfredställande utveckling²³⁷. Jag inkluderar även *Stachys macrantha*, praktbetonika, i min lista.

***Astrantia major*, stjärnflocka**

Astrantia major, stjärnflocka, blommar rikligt och blir mycket frodig. Den kan nästan ta över platsen den står på och några sorter frösår sig till och med. Det är en växt som kan rekommenderas²³⁸. Också Sandström tar upp stjärnflocka som en favorit vilken hon menar är härdig i hela landet²³⁹.

Astrantia major, stjärnflocka, återfinns på Enaforsholm idag. Det gjorde den redan på mitten av 1950-talet, med gott resultat. Gréen uppfattar den som fullt härdig på platsen²⁴⁰. Den är ett bra alternativ i den norrländska trädgården och förtjusande som snittblomma med synnerligen vackra blommor men den märks trots det inte så väl på långt håll²⁴¹. Artens härdighet är säker i trakten av Östersund skriver Zetterström²⁴². *Astrantia major*, stjärnflocka blir den sista stomperennen i min lista för trädgårdar i Jämtland.

Slutligen

En viktig faktor som framkommit under flera av intervjuerna är betydelsen av jordens beskaffenhet. Bra jord är en förutsättning för att växter alls ska trivas²⁴³ och om en planta inte ser ut att trivas kan man prova att flytta lite på den, det kan göra att den trivs mycket bättre. Bara 10 cm kan i vissa fall vara tillräckligt²⁴⁴.

Många, fler perenner hade kunnat presenteras här. Totalt nämndes 204 olika perenner under intervjuerna, se bilaga 7. De ovan beskrivna perennerna utgör emellertid en god stomme för Jämtland.

Alla de perenner jag har tagit ut till min lista förekommer även i den lista jag fick ta del av via e-mailkontakt med Sandström²⁴⁵.

²³⁷ Öberg 1997, s. 4, under namnet *Stachys grandiflora*; Öberg 2001, s. 5.

²³⁸ Lindbäck 2009 för kraftig blomning. Andershem 2009 menar att den passar i skugga. Åkerblom 2009 rekommenderar stjärnflocka och anser att den kan bli mycket frodig, ta över platsen den står på och frösår sig.

²³⁹ Sandström 2003, s. 53.

²⁴⁰ Lundquist m.fl. 2008, s. 6 har sammanställt växtlistan för 2008-2009; Gréen 1957, s. 378-379 testade och skrev om den på 1950-talet.

²⁴¹ Gustavsson 2003, s. 103-104 skriver om dess härdighet; Nilsson 1989, s. 180 påstår att stjärnflocka är bra till snitt.

²⁴² Zetterström 1934, s. 51.

²⁴³ Åkerblom 2009; Andershem 2009.

²⁴⁴ Wadensjö 2009; Lindbäck 2009.

²⁴⁵ Sandström 2009.

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Av de tips jag har fått genom mina intervjuer och genom litteraturstudier har jag valt ut nedanstående 31 perenner som en bra stomme i jämtländska trädgårdar. Här listas de utvalda perennerna under respektive kategori. Vetenskaplig och svensk namnsättning enligt SKUD²⁴⁶.

Skugga

- *Hosta sieboldiana*, daggfunkia
- *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken
- *Polygonatum x hybridum*, jätterams
- *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav
- *Pulmonaria saccharata*, broklungört
- *Ranunculus aconitifolius*, stormhattsrunkel

Sol

- *Delphinium* Belladonna-gruppen, praktriddarsporre
- *Filipendula vulgaris*, brudbröd
- *Aquilegia vulgaris*, akleja
- *Eryngium alpinum*, alpmartorn
- *Pulsatilla vulgaris*, backsippa
- *Achillea ptarmica* var. *Multiplex*, vitpytta
- *Hemerocallis*, daglilja

Marktäckare

- *Thymus x citriodorus*, citrontimjan
- *Alchemilla mollis*, jättedaggekåpa
- *Bistorta affinis*, bergormrot
- *Geranium macrorrhizum*, flocknäva
- *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud
- *Bergenia cordifolia*, hjärtbergenia

Doftande

- *Dianthus barbatus*, borstnejlika
- *Primula florindae*, sommarviva
- *Paeonia lactiflora*, luktpion
- *Phlox maculata*, prickflox
- *Convallaria majalis*, liljekonvalj

²⁴⁶ Svensk kulturväxtdatabas 2009

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Kraftig blomning

- *Lysimachia punctata*, praktlysing
- *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit'
- *Campanula glomerata* toppklocka
- *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt
- *Aruncus dioicus*, plymspirea
- *Stachys macrantha*, praktbetonika
- *Astrantia major*, stjärnflocka

Diskussion

I boken "Trädgård i norr" skriver Carlsson och Lundberg att det är viktigt att från början, vid planeringen av plantmaterial, välja ut en stomme av växter som säkert klarar klimatet på platsen, varpå man sedan kan experimentera med annat material som är lite osäkrare för orten. Carlsson & Lundberg skriver också att utmaningen för trädgårdsägaren i ett mindre gynnsamt klimat är att få en växt att både klara klimatet och även ger ett gott resultat²⁴⁷.

Det är dessa påståenden som har legat som grund till mitt intresse av att göra den här studien.

Skugga

De perenner som framkommit som de bästa för skuggiga planteringar är:

- *Hosta sieboldiana*, daggfunkia
- *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken
- *Polygonatum x hybridus*, jätterams
- *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav
- *Pulmonaria saccharata*, broklungört
- *Ranunculus aconitifolius*, stormhattsränkel

Att en skugggrabbatt skulle vara tråkig måste vara en stor förvillelse, bara med de här sex arterna ser jag för mig möjligheten till en mängd olika skugggrabbattsvarianter som alla är fängslande på sitt sätt.

Några perenner som enligt undersökt litteratur inte klarar helskugga har ändå framkommit som tips vid intervjuer. Anledningen kan komma av erfarenheter hos de tillfrågade²⁴⁸. Med tanke på att det under sommarnätter är ganska ljust i Jämtland finns det möjlighet att plantor som exempelvis står vid en norrvägg totalt ändå får den mängd ljus som behövs för att den ska trivas. Ett försök på detta hade varit mycket intressant. Kanske är skugga i Jämtland inte lika mörk som skugga längre söderut i landet.

I skugga passar det bra att ha mycket bladväxter som *Hosta sieboldiana*, daggfunkia, och *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken. *Polygonatum x hybridus*, jätterams, är också en rafflande bladväxt då den inte längre blommar. Till och med då örten blommar är det bladen som syns bäst, de vita blommorna hänger som små lyktor under dessa. Just vitt gör sig bra i skugga då färgen verkligen får komma till sin rätt. Ljusa färger lyser upp i mörka hörn och är där iögonfallande. *Ranunculus aconitifolius*, stormhattranunkelns, små vita bollar till blommor kan påminna om en stjärnhimmel och *Pulmonaria saccharata*, broklungörtens, fläckiga blad speglar stjärnorna nere på marken. En väl tilltagen mängd av *Ligularia stenocephala*, mörk gullstav ger stolthet och spänning till ett mörkt hörn.

Orsaken till att det blev just *Hosta sieboldiana*, daggfunkia som valdes ut av hela släktet *hosta* är att det fanns flera kommentarer om att just daggfunkia skulle vara den vackraste av funkia²⁴⁹. I ärlighetens namn tilltalas även jag av daggfunkians

²⁴⁷ Carlsson och Lundberg 1970, s. 11, 93.

²⁴⁸ Hansson & Hansson 2007 föreslår halvskugga på *Ligularia stenocephala*, tretalig gullstav, *Pulmonaria saccharata*, broklungört och *Ranunculus aconitifolius* 'Pleniflorus', stormhattsränkel. Månsson & Johnson 2002 menar emellertid att både tretalig gullstav och broklungört väl tål helskugga, stormhattsränkel listas inte alls.

²⁴⁹ Nilsson 1989, s. 188; Zetterström 1934, s. 53-54.

stora metallblå blad. Av ormbunkar valdes *Matteuccia struthiopteris*, strutbräken ut som företrädare. Det gjorde den på grund av att den växer vilt i Jämtland, det är den art av ormbunkar som finns omnämnd flest gånger²⁵⁰ och det är den som jag tycker mig ha hört omtalas i fler samband.

Jätterams var ett enklare val då det var den enda arten som nämndes. Jag har däremot varit osäker på att medräkna *Polygonatum*, rams alls som ett växtval för Jämtland då endast två intervjuer som gett släktet som tips²⁵¹ och ingen av den litteratur som behandlar kallt klimat nämner rams. Jag är ändå fängslad av arten och den utläggningen jag fick vid en av intervjuerna förstärkte känslan till den grad att växten får en plats i min lista²⁵².

Ligularia stenocephala, mörk gullstav är vald ur släktet för att fler källor menar att den tål skugga bättre än andra arter ur samma släkte²⁵³. Arten *Pulmonaria saccharata*, broklungört är vald för att den flera gånger förekommer i den litteratur jag undersökt som behandlar trädgård i kallt klimat²⁵⁴.

Ranunculus aconitifolius, stormhattsrunkel inkluderades delvis på grund av att den nämndes med kommentaren: ett måste i skugga²⁵⁵. Däremot är det mycket lite litteratur som berör arten. Om det kommer sig av att den är ovanlig, för vanlig eller helt enkelt bortglömd har jag inte kunnat utröna.

Sol

De perenner som framkommit som ett bra val för solrika planteringar är:

- *Delphinium* Belladonna-Gruppen, praktriddarsporre
- *Filipendula vulgaris*, brudbröd
- *Aquilegia vulgaris*, akleja
- *Eryngium alpinum*, alpmartorn
- *Pulsatilla vulgaris*, backsippa
- *Achillea ptarmica* var. *Multiplex*, vitpytta
- *Hemerocallis*, daglilja

En soldränk rabatt är en bra förutsättning för en stor mängd perenner²⁵⁶. Alla de arter som omtalas är blommande, många även rikligt blommande. Det är den typ av rabatt jag ser för mig på en soldränk plats.

De flesta av dessa växter blommar med svala färger, vilket för mig känns nordiskt som en spegling av den norrländska naturen. Såsom brudbröd med sina blekt rosa knoppar och ännu blekare blommor och vitpytta med små vita blommor som ser ut som miniatyrnöbollar, lika vita och tätt fyllda. Blekt blågrå är alpmartorn med en

²⁵⁰ Carlsson & Lundberg 1978, s. 132; Gréen 1957, s. 386-387; Öberg 1997, s. 5; Öberg 2001, s. 5.

Om att strutbräken växer villt i Jämtland: Mossberg & Stenberg, s. 53.

²⁵¹ Åkerblom 2009 sade mycket gott om rams och lade till att det var jätterams hon tänkte på.

Waldebo-Trygg 2009 nämnde hela släktet som passande i skugga.

²⁵² Åkerblom 2009 höll ett nästan poetiskt tal om att rams är romantisk och kontrastrik med vackra höstfärger. Den är lite fräck när den kommer och sedan utvecklas den till att bli denna böjda stängel med blad och hängande blommor. Hon sa att rams är både manlig och kvinnlig, giftig och ljuv, mystiskt blå och varmt gul.

²⁵³ Månsson 2002, s. 210; Nilsson 1989, s. 182.

²⁵⁴ Lundquist m.fl. 2008, s. 9; Nilsson 1989, s. 188; Öberg 1997, s. 2. Vid intervjuerna förekom endast släktet, *Pulmonaria*, av Ericsson 2009.

²⁵⁵ Waldebo-Trygg 2009.

²⁵⁶ Leese 2000, s. 14. Menar att fullt solsken är det bästa för majoriteten av de perenner som odlas i trädgården. Ericsson 2009 är av den åsikten att det är vandrande skugga som är drömläget för de flesta perenner.

metallisk nyans²⁵⁷. Praktriddarsporrar bär också oftast blå blommor, andra varianter förekommer men de är likväl alltid i den kalla färgskalan: blå, vit, rosa, lila²⁵⁸. De färgade är icke desto mindre kraftigt färgade och syns väl. Likaså har akleja som regel en färgskala snarlik riddarsporrens, här finns likväl både mörka och ljusa färger, både enkla och fyllda blommor. Många varianter påträffas men som regel i en sval färgskala²⁵⁹. I samma skala hittar man också backsippa, den kan emellertid dessutom ha riktigt röda blommor²⁶⁰. Av de perenner som visas för solsidan är det endast daglilja som nästan alltid blommar i varma färger. Det förekommer också vita och rosa varianter men de vanligaste kulörerna är gul, orange och rödaktiga²⁶¹.

I sol framhävs gärna de skarpa färgerna som man finner hos praktriddarsporre, en del backsippor och dagliljor. De blekare nyanserna kan användas som ett komplement till kraftigare färger. De lugnar intrycket och ger samma effekt som bladväxter ger, ett helhetsintryck. Vid kvällningen då solen inte längre skiner över rabatten sker en förvandling och de bleka färgerna framhävs.

För att välja ut arter till kategorin sol har jag utgått från intervjuerna och i första hand tittat på arter som nämnts av flera av de tillfrågade. I andra hand har jag även sett på om det finns något specifikt släkte som förekommit mer än en gång.

Arterna *Filipendula vulgaris*, brudbröd; *Pulsatilla vulgaris*, backsippa och *Achillea ptarmica* var. *Multiplex*, vitpytta, var självklara representanter för sina respektive släkten då de nämnts specifikt av informanterna. *Delphinium* Belladonna-Gruppen, praktriddarsporre och *Aquilegia vulgaris*, akleja var svårare att bestämma sig för då både riddarsporre och akleja nämnts utan att art specificerats. Här har den art som förekommer flest gånger och anses hårdigast valts ut. På grund av att akleja kan angripas av larver är det dock med förbehåll jag inkluderat den. Å andra sidan förekommer skadedjur på många hortikulturella växter, det är svårt att skydda sig mot allt som kan hända. *Eryngium alpinum*, alpmartorn har, bland andra tistellika växter, specificerats och verkade ha den bästa hårdigheten av de som nämnts.

Hemerocallis, daglilja, är den enda perennen jag har med i listan där ingen specifik art valts ut för att representera släktet. Orsaken är den ofantliga förekomsten av hybrider, ca 55 000, vilket gör det näst intill omöjligt att bara nämna en representant. Hybriderna är som regel alla lika hårdiga och passar bra i jämtländska förhållanden²⁶².

Marktäckare

De perenner som framkommit som bra marktäckare i Jämtland är:

- *Thymus x citriodorus*, citrontimjan
- *Alchemilla mollis*, jättedaggkäpa
- *Bistorta affinis*, bergormrot
- *Geranium macrorrhizum*, flocknäva
- *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud
- *Bergenia cordifolia*, hjärtbergenia

²⁵⁷ Hansson & Hansson 2007, s. 154; Lorentzon 1989, s. 267; Månsson & Johnson 2002, s. 127-128.

²⁵⁸ Hansson & Hansson 2007, s. 134; Lorentzon 1989, s. 256; Månsson & Johnson 2002, s. 117-118.

²⁵⁹ Hansson & Hansson 2007, s. 89; Lorentzon 1989, s. 220.

²⁶⁰ Hansson & Hansson 2007, s. 259; Månsson & Johnson 2002, s. 186.

²⁶¹ Hansson & Hansson 2007, s. 180-182; Månsson & Johnson, s. 140-141.

²⁶² Hansson & Hansson 2007, s. 180-182.

Marktäckare används främst som ett komplement i en rabatt, för att sammanföra uppstickarna och skapa en helhet samt för att ogräset får det svårare att gro där marktäckare breder ut sig.

Användning av marktäckare ger en vackrare, mer varierad och mer ekologisk trädgård. Marktäckarna är tänkta att ersätta öppen jord mellan träd, buskar och högre solitärperenner så en helhet bildas²⁶³.

Jättedaggkåpa är ett fantastiskt exempel på en växt som fungerar bra som marktäckare och den limegröna färgen på dess blommor har en tendens att framhäva de som står runtomkring. Den låga krypande *Thymus x citriodorus*, citrontimjan, är också en fin marktäckare vilken inte konkurrerar om höjden i rabatten, inte heller konkurrerar den färgmässigt då blommorna är ljus rosa och bladverket är grönt, gult eller vitbrokigt beroende på namnsort²⁶⁴. Att *Thymus x citriodorus*, citrontimjan, är en kryddväxt och att den doftar ökar dess värde ytterligare.

Valet av växter till kategorin har som i andra tillfällen baserat sig på informanternas tips med litteraturen som komplement.

Arterna *Thymus x citriodorus*, citrontimjan, och *Alchemilla mollis*, jättedaggkåpa, var det flera av informanterna som tipsade om²⁶⁵. När det gäller *Bistorta affinis*, bergormrot, *Geranium macrorrhizum*, flocknäva, och *Saxifraga cotyledon*, fjällbrud, nämndes släktena under flera intervjuer²⁶⁶. Den art som valts ut har baserats på vad som anses hårdigast enligt litteraturen. *Bergenia cordifolia*, hjärtbergenia, har endast framkommit vid en intervju²⁶⁷. Den är dock flitigt nämnd i litteraturen och påstås passa överallt²⁶⁸.

Doftande

Doftande perenner som framkommit som pålitliga för användning i Jämtland är:

- *Dianthus barbatus*, borstnejlika
- *Primula florindae*, sommarviva
- *Paeonia lactiflora*, luktpion
- *Phlox maculata*, prickflox
- *Convallaria majalis*, liljekonvalj

I likhet med marktäckare ser jag på doftande perenner som ett tillägg till andra. Jag tycker att man får mer ut av sin trädgård om man inkluderar dofter, men samtidigt anser jag att man inte bör placera alla de doftande växterna på ett och samma ställe. Då får man inte njuta av varje doft för sig.

Dianthus barbatus, borstnejlika, tillhör ett doftande släkte²⁶⁹. Det finns fler arter som skulle kunna listas men jag har valt ut en representant utifrån vad som verkar vara den hårdigaste och pålitligaste arten. Detsamma gäller *Phlox maculata*, prickflox. Den är en av flera doftande alternativ ur släktet. Att just prickflox får vara med i min lista grundar sig till största delen på att den verkar vara mer motståndskraftig mot

²⁶³ Öberg 2002, s. 2.

²⁶⁴ Lorentzon 1989, s. 342-343.

²⁶⁵ Ericsson 2009; Waldebo-Trygg 2009 och Åkerblom 2009 nämnde *Thymus x citriodorus*, citrontimjan. Lindbäck 2009 och Wadensjö 2009 nämnde *Alchemilla mollis*, jättedaggkåpa som bra marktäckare.

²⁶⁶ Waldebo-Trygg 2009 nämnde *Bistorta affinis* 'Darjeelng Red', bergormrot och Åkerblom 2009 nämnde *Bistorta officinalis*, stor ormrot.

²⁶⁷ Waldebo-Trygg 2009.

²⁶⁸ Nilsson 1989, s. 187.

²⁶⁹ Hansson & Hansson 2007, s. 135-137.

mjöldagg än den lite vanligare *Phlox paniculata*, höstflox²⁷⁰. *Primula florindae*, sommarviva, var den växt som nämndes flest gånger inom kategorin²⁷¹ följd av *Paeonia lactiflora*, luktpion²⁷², och *Convallaria majalis*, liljekonvalj²⁷³.

Enligt litteraturen jag kan *Convallaria majalis*, liljekonvalj, odlas i stora delar av landet men kräver skyddad och väl-dränerad plats²⁷⁴. Det är lätt att dra slutsatsen att den inte ska kunna klara vintern i de kallaste växtzonerna i Sverige. Samtidigt råder enighet i att de flesta perenner går att odla i de kallare klimaten²⁷⁵. Ibland kan det till och med vara bättre eftersom det där som regel ligger snö som skyddar de överlevande delarna i marken. Kanske är det så att just *Convallaria majalis*, liljekonvalj, är en av de perenner som, tack vare snön, klarar sig bättre i norr än i söder. Den växer också vild i Jämtland, härdig är den alltså²⁷⁶.

Kraftig blomning

De perenner som framkommit som kraftigt blommande och passande i Jämtland är:

- *Lysimachia punctata*, praktlysing
- *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit'
- *Campanula glomerata* toppklocka
- *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt
- *Aruncus dioicus*, plymspirea
- *Stachys macrantha*, praktbetonika
- *Astrantia major*, stjärnflocka

Att använda kraftigt blommande perenner som en stomme i planteringarna kräver att de samarbetar i färg eller form. Gemensamt inom alla kategorier är att de kalla färgerna är starkt representerade, detsamma gäller kategorin kraftig blomning. Tack vare färgkombinationen skulle en rabatt med denna mix kunna vara vilsam att titta på. Det gula inslaget är motsatsen som ger spänning.

Det måste inte vara så att alla växter i en rabatt ger wow-effekt. Det finns då risk för att man "inte ser skogen för alla träd". Om man däremot planterar perennerna så att de blommar i omgångar får man en trädgård som blir dynamisk och det händer något nytt hela tiden.

Det kan ses som en svårighet att planera så att samma rabatt alltid står i blom. En variant till detta är att planera så att olika delar av trädgården blommar olika delar av året. Exempelvis en vårblomande del, en del som blommar vid midsommar och en som blommar under sensommaren.

Campanula glomerata toppklocka och *Lysimachia punctata*, praktlysing har nämnts i samband med frågan om riktigt frodiga perenner som nästan beter sig som ogräs. Att de också platsar bland de kraftigt blommande kan mycket väl hänga samman då de mest troligt syns väl där de spridit sig och tagit över. Att dessa arter har tendenser att sprida sig bör man ta hänsyn till vid användning. Egenskapen kan man också utnyttja i trädgården. Planteras de där de får sprida sig kan man få mycket glädje av dessa perenner.

²⁷⁰ Waldebo-Trygg 2009.

²⁷¹ Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009; Åkerblom 2009.

²⁷² Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009.

²⁷³ Andershem 2009; Åkerblom 2009

²⁷⁴ Hansson & Hansson 2007, s. 126; Lorentzon 1989, s. 250.

²⁷⁵ Nilsson 1989, s. 173; Hansson & Hansson 2007, s. 10; Gustavsson 2003, s. 81; Sandström 2003, s. 50.

²⁷⁶ Mossberg & Stenberg, s. 685.

När jag har valt ut representanter för kraftig blomning har jag, som under de andra kategorierna, i första hand tittat på vad informanterna ansett. Här var dock spridningen mycket stor och flera av de perenner som nämndes mer än en gång har redan presenterats. Därför har jag även tittat på vad som nämns totalt (se bilaga 7). Här har jag kunnat se om några perenner har nämnts flera gånger men under olika kategorier eller om de är nämnd under intervjuerna i övrigt men inte placerad under kategorier.

Lysimachia punctata, praktlysing, är en av de perenner som nämnts mest för kategorin så den var ett självklart val²⁷⁷. Även *Aconitum x cammarum*, trädgårdsstormhatt, har återkommit under intervjuerna²⁷⁸.

Campanula glomerata toppklocka nämndes endast en gång som kraftigt blommande och flera var eniga om att den är ogräsartad och kan sprida sig mycket²⁷⁹. Totalt tycker jag att det bevisar att arten passar för användning i Jämtland. *Campanula persicifolia* 'Snövit', stor blåklocka 'Snövit', nämndes bara en gång totalt men eftersom den tillkommit och namngetts i Jämtland av Evert Nilsson²⁸⁰ så ville jag gärna ha den med, den är en stolthet för landskapet och bevisar att det finns en vilja och en utveckling.

Aruncus dioicus, plymspirea, har nämnts för både skugga och som rekommendation därtill nämndes släktet som kraftigt blommande²⁸¹. Detta gör att jag har tyckt att det totala intrycket är en växt som har många bra egenskaper. Även *Astrantia major*, stjärnflocka, nämndes bara en gång under kategorin kraftig blomning men har därtill nämnts för andra kvaliteter²⁸².

Sist men inte minst har *Stachys macrantha*, praktbetonika nämnts för sin blomning och specifikt för att den är en "riktig jämtlandspenn"²⁸³.

I tillägg till vad intervjuerna har gett så har jag givetvis också undersökt perennerna i litteraturen och totalt sett tycker jag att jag har kommit fram till bra, kraftigt blommande stomperenner för användning i Jämtland.

Källkritik

När informanterna har nämnt en perenn med dess svenska namn har jag i efterhand funnit det vetenskapliga namnet. Denna tolkning har gjorts genom sökningar i SKUD²⁸⁴. Ibland förefaller det sig så att ett svenskt namn innefattar flera arter eller är så lokala att det inte förekommer i SKUD. De vetenskapliga namn som jag sedan redovisat kan därför vara felaktiga eller annan art än det informanten egentligen menat.

De intervjuer som gjorts är alla med personer bosatta i storsjöområdet, den mildaste delen av Jämtland, växtzon 6. Jämtland är ett stort landskap och gör det

²⁷⁷ Ericsson 2009, även för skugga; Åkerblom 2009, Andershem 2009; Waldebo-Trygg 2009 nämnde *Lysimachia punctata*, praktlysing som ogräsartad och passande för den som inte har "gröna fingrar".

²⁷⁸ Ericsson 2009 även för sol; Andershem; Waldebo-Trygg 2009 som tips för den som inte har "gröna fingrar".

²⁷⁹ Wadensjö 2009 nämnde *Campanula glomerata* toppklocka som kraftigt blommande. Waldebo-Trygg 2009 & Lindbäck 2009 menade att den blir så frodig att den nästan kan liknas med ett ogräs.

²⁸⁰ Nilsson 2007, s. 10-11.

²⁸¹ Wadensjö 2009 nämnde släktet som kraftigt blommande; Åkerblom 2009 placerar den i skugga och Waldebo-Trygg 2009 menar att den kan rekommenderas till den som inte har "gröna fingrar".

²⁸² Lindbäck 2009 för kraftig blomning; Andershem 2009 placerar den i skugga; Åkerblom 2009 rekommenderar *Astrantia major*, stjärnflocka, för att den är pålitlig och stabil. Den står på sin plats och blir fin, den välter inte, lever länge och vissa sorter kan fröså sig en aning.

²⁸³ Lindbäck 2009 för kraftig blomning och Åkerblom 2009 menar att den är en riktig jämtlandspenn.

²⁸⁴ Svensk kulturväxtdatabas 2009.

svårt att generalisera hela landskapet genom intervjuer enbart gjort på så begränsat område.

På grund av att det finns en risk för att intervjuerna speglar ett begränsat region av Jämtland har jag lagt viss vikt vid växtförteckningen från Enaforsholms fjällträdgård²⁸⁵ vilken är belägen i ett klimatiskt sett hårdare område, växtzon VIII²⁸⁶

Trots att många perenner finns på Enaforsholm²⁸⁷ är tyvärr sortimentet begränsat. Där redovisas heller inte arter som testats med negativt resultat. En sådan översikt hade kompletterat mitt arbete ytterligare.

Övrig litteratur som använts behandlar antingen hela Norrland eller hela Sverige vilket gör att mycket förenklas för Norrland som faktiskt nästan innefattar halva Sveriges yta. Det har gjort det svårt att bryta ned informationen och ge en lista som riktar sig speciellt till användning i jämtländska trädgårdar.

Den litteratur som riktar sig till odling i hårt klimat nämner en mängd sorter som går bra att odla, men man visar inte om det finns något specifikt som mest troligt inte går bra och bör undvikas²⁸⁸.

Mången litteratur är enig om att perenner inte kan zon-bestämmas som lignoser²⁸⁹. Därför finns ett annat system:

- A = Perenn som kan odlas över hela landet. Övervintrar och utvecklas utan att speciella åtgärder behöver vidtagas.
- B = Perenn som kan odlas över hela landet. Kräver för god övervintring och utveckling en skyddad och väl-dränerad växtplats.
- C = Perenn som kan odlas i stora delar av landet. Kräver för god övervintring och utveckling en skyddad och väl-dränerad växtplats. Hit hör även arter med sen blomning.
- D = Perenner som bara man odlas i våra mest gynnade delar av landet ofta med stora krav på värme och dränering. Vinterskydd kan krävas.

Det är dock mycket svårt att veta hur man ska tolka dessa anvisningar. Kan C innebära att man med fördel kan odla perennen i Norrland eftersom det kommer snö som ger ett naturligt, och mycket bra, övervintringsskydd till växten. ”I stora delar av landet” är mycket vagt. Det enda sättet att med säkerhet veta är alltså att själv prova sig fram.

²⁸⁵ Lundquist m.fl. 2008.

²⁸⁶ Riksförbundet svensk trädgård.

²⁸⁷ Lundquist m.fl. 2008

²⁸⁸ Här måste jag slå att slag för Gréen 1957 som har gjort undersökningar på 16 platser i Sverige, främst i kallare delar, under loppet av 10 år för att utröna en stor mängd arters hårdighet i landet. Undersökningen finns listad och är ett lysande verktyg. Min önskan hade varit en liknande undersökning utförd i dagsläget och med det plantskoleutbud vi har för närvarande.

²⁸⁹ Bengtsson 1989, s. 202; Månsson & Johnson 2002, s. 69; Carlsson & Lundberg 1978, s. 128.

Slutsats

När man har bestämt stommen i sin trädgård är det dags att experimentera. Man ska inte vara rädd för att undersöka andra arter då det finns ett stort antal perenner som går bra att använda sig av i Jämtland, informanterna nämnde totalt 204 stycken (se bilaga 7) och det finns många fler som lika gärna hade kunnat nämnas.

Eftersom ståndorten är så viktig måste man ändå i första hand se på de förutsättningar som finns på platsen oavsett var i landet man befinner sig. Likaså har de 31 perenner som nu finns i min lista krav på sin ståndort.

Källor och litteratur

Muntliga källor

Andershem, Inger, ordsombud i Jämtland för STA mittnordenkretsen, personligt möte den 27 januari 2009.

Ericsson, Carl-Eric, hedersmedlem och en av bildarna till mittnordenkretsen i STA, personligt möte den 30 januari 2009.

Lindbäck, Nancy, mycket erfarenhet och stort intresse av egen trädgård i Jämtland, personligt möte den 29 januari 2009.

Sandström, Maria, hortonom och arbetar med trädgårdsutbildningar i Norrbotten, e-postkontakt den 23 januari 2009.

Wadensjö, Sten, ordförande i trädgårdsföreningen i Jämtland, RST, personligt möte den 27 januari 2009.

Waldebo-Trygg, Gunilla, medlem i STA och RST:s lokalförening: trädgårdsföreningen i Jämtland, personligt möte den 29 januari 2009.

Åkerblom, Mirjam, landskapsarkitekt, designar och anlägger trädgårdar samt jobbar som lärare inom hortikultur på Gävle högskola, personligt möte den 30 januari 2009;

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin. Encyklopedi. [online] (2009-02-25) Tillgänglig: <<http://www.ne.se/l%C3%A5ng/j%C3%A4mtland>> 2009-02-25 [Nationalencyklopedin 2009a]

Nationalencyklopedin. Encyklopedi. [online] (2009-02-25) Tillgänglig: <<http://www.ne.se/l%C3%A5ng/landskap/237219>> 2009-02-25 [Nationalencyklopedin 2009b]

Svensk kulturväxt databas, SKUD. Databas/växtnamn. [online] (2009-02-17) Tillgänglig: <http://skud.ngb.se/index.php?option=com_wrapper&Itemid=40> 2009-02-17

Riksförbundet Svensk Trädgård. Zonkartan [online] (2009-01-23) Tillgänglig: <http://www.tradgard.org/svensk_tradgard/zonkartan.html> 2009-01-23

Tryckta källor och litteratur

Ahlmark, Lisbeth (2005). *Doftande växter till nytta och nöje*. Stockholm: Prisma.

Alvesson, Mats & Sköldberg Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Bengtsson, Rune (1989) Perenner som marktäckare och perenner, Bengtsson, Rune, Berglund Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lökvist, Bengt, Nilsson, Evert, Zetterlund, Henrik (redaktörer) *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT. s. 139-147, 197-202.

Berglund, Karin (1989) Låt det blomma och dofta, Bengtsson, Rune, Berglund Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lökvist, Bengt, Nilsson, Evert, Zetterlund, Henrik (redaktörer) *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT. s. 11-23.

Bosch-Willebrand, Ilge (1989) Vatten- och fuktmiljöer, Bengtsson, Rune, Berglund Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lökvist, Bengt, Nilsson, Evert, Zetterlund, Henrik (redaktörer) *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT. s. 120-138.

Carlsson, Allan & Lundberg, Stig (1978). *Trädgård i norr: Det hårda klimatets trädgård*. Tredje upplagan. Stockholm: LT. S. 9-14, 128-141.

Carlsson Allan (1994). *Trädgårdsodlingen i Jämtlands län: en återblick vid jämtlands läns trädgårdsodlaresällskaps 100-årsjubileum 1994*. Östersund: Jämtlands läns trädgårdsodlaresällskap.

Gréen, Sven (1957). *Stora trädgårdsboken*. Stockholm: Natur och Kultur. s. 361-397.

Gustavsson, Thorsten (2003) *Den norrländska Trädgårdens skötsel*. Tavelsjö: T. Gustavsson. S.81-109.

Hansson, Marie & Hansson, Björn (2007) *Perenner: våra trädgårdsväxter: inspiration, skötsel, lexikon*. Stockholm: Prisma.

Leese, Timothy (2000) *Perenner*. Stockholm: Bonnier, cop.

Lorentzon Kenneth (1989) Växtbeskrivningar, Bengtsson, Rune, Berglund Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lökvist, Bengt, Nilsson, Evert, Zetterlund, Henrik (redaktörer) *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT. s. 203-350.

Lundquist Kjell (2005). Fjällbrud och kurilerlärk, jordgubbar och hjortron – om Enaforsholm, dess örter, träd och buskar, Antonson, Hans, Edling, Nils & Lundquist, Kjell. *A.W. Bergsten – om personen, stiftelsen och fjällegendommen Enaforsholm*. Stockholm: Kungliga Skogs- och Lantbruksskolan. s.117-159, 164-167.

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Lundquist, Kjell, Rytorp Maja & Thomsen, Anna (2008). *Enaforsholms Fjällträdgård: Växtförteckning 2008-2009*. Stockholm: Kungliga Skogs- och Lantbruksskolan.

Lundquist, Kjell (2008a). *Enaforsholm: försöks- och fjällträdgården 1991-2008*. Stockholm: Kungliga Skogs- och Lantbruksskolan.

Lundquist, Kjell (2008b). *Enaforsholms fjällträdgård*. Stockholm: Kungliga Skogs- och Lantbruksskolan.

Malmström, Sten, Györki, Iréne & Sjögren, Peter A. (2002) *Bonniers svenska ordbok*. Åttonde reviderade upplagan. Stockholm: Bonnier.

Mossberg, Bo & Stenberg, Lennart (2005). *Den nya nordiska floran*. Andra tryckningen. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Månsson, Lena & Johanson, Bertil K. (2002). *Perenner i din trädgård – till nytta och fägring*. Andra omarbetade upplagan. Västerås: Ica.

Nilsson, Evert (1989) Perenner från kust till kalvfjäll, Bengtsson, Rune, Berglund Karin, Bosch-Willebrand, Ilge, Gustavsson Eva, Hammer, Mårten, Hermelin-Jungstedt, Inga, Lorentzon, Kenneth, Lökvist, Bengt, Nilsson, Evert, Zetterlund, Henrik (redaktörer) *Perennboken med växtbeskrivningar*. Stockholm: LT. s. 173-194.

Nilsson, Evert (2007). *Välkommen i min lustgård: Evert Nilssons odlarråd och erfarenheter*. Östersund: Mittnordenkretsen av Sällskapet trädgårdsamatörerna (STA).

Sandström, Maria (2003). *Trädgård i kallt klimat*. Stockholm: Natur och kultur/LT.

Wändel, Maria (2008). *Perenner: räcker hela året*. Sverige.

Zetterström, Per (1934). *Trädgården i Jämtland och Härjedalen*. Östersund: Wisénska bokhandeln. S. 47-65.

Öberg, Elisabeth (1997). Perennnyckel för norrländskt klimat. *Fakta trädgård* nr. 2/1997.

Öberg, Elisabeth (2002). Marktäckande perenner: urval för norra Sverige. *Fakta trädgård-fritid* nr. 50/2002.

Öberg, Elisabeth (2001). Konkurrenskraftiga och hårdiga perenner: urval för norra Sverige. *Fakta trädgård-fritid* nr. 49/2001.

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 1

Om dig:

Vad är din bakgrund? Utbildning, anställning, medlemskap, erfarenheter.

Om perenner:

Har du något du gärna rekommenderar? → Varför?

Har du någon/några favorit/favoriter? → Vilka och varför?

Finns det någon perenn som är speciellt frodig, som nästan blir ett ogräs? → Vilka?

Har du några rekommendationer till någon som misslyckas med allt, som inte har "gröna fingrar"?

Perenner

Skugga	Sol	Marktäckare	Doftande	Kraftig blomning

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 2

Skugga		Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waldebo-Trygg	Mirjam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
<i>Anemone</i>	anemoner/sippor					x	x
<i>Asarum europaeum</i>	hasselört	x					
<i>Astrantia</i>	stjärnflocka						x
<i>Arisaema</i>	kalla						x
<i>Aruncus dioicus</i>	plymspirea			x			
<i>Brunnera macrophylla</i>	kaukasisk förgätmigej		x				
<i>Campanula latifolia</i>	hässleklocka			x			
<i>Dicentra formosa</i>	fänrikshjärta	x					
<i>Dryas</i>	anemoner/sippor					x	x
<i>Dryopteris filix mas</i>	träjon		x	x	x	x	
<i>Filipendula rubra</i>	amerikanskt älggräs		x				
<i>Geranium</i>	näva, vissa sorter						x
<i>Hepatica</i>	sippor					x	x
<i>Heuchera</i>	alunrot				x		x
<i>Hosta</i>	funkia	x	x	x	x	x	x
<i>Lamprocapnos spectabilis</i>	löjtnantshjärta	x					
<i>Ligularia dentata</i>	klippstånds				x		x
<i>Ligularia stenocephala</i>	mörk gullstav	x					
<i>Lysimachia punctata</i>	praktlysing	x					
<i>Matteuccia struthiopteris</i>	strutbräken		x	x	x	x	
<i>Pachysandra terminalis</i>	skuggröna	x					
<i>Polygonatum sp.</i>	hybridrams		x				
<i>Polygonatum x hybridum</i>	jätterams			x			
<i>Pulmonaria</i>	lungört	x					
<i>Pulsatilla</i>	sippor					x	x
<i>Ranunculus aconitifolius</i> 'Pleniflorus'	stormhattsränunkel		x				
<i>Ranunculus platanifolius</i>	vitsippsränunkel			x			
<i>Rodgersia</i>	rodgersia			x			
<i>Saxifraga x urbium</i>	porslinsbräcka		x				
<i>Uvularia grandiflora</i>	guldrams		x				

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 3

Sol		Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waldebo-Trygg	Mirjam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
<i>Achillea</i>	röllika						x
<i>Achillea ptarmica</i> var. <i>Multiplex</i>	Vitpytta					x	
<i>Aconitum x bicolor</i>	trädgårdsstormhatt	x					
<i>Aconitum x cammarum</i>	trädgårdsstormhatt	x					
<i>Alchemilla alpina</i>	fjällkåpa			x			
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot			x			
<i>Aquilegia</i>	akleja					x	x
<i>Asparagus</i>	vildsparris				x		
<i>Bellis</i>						x	
<i>Campanula cochleariifolia</i>	dvärgklocka	x					
<i>Campanula carpatica</i>	karpaterklocka	x					
<i>Campanula punctata</i>	prickklocka				x		
<i>Carlina acaulis</i>	silvertistel	x					
<i>Delphinium grandiflorum</i>	kinesisk riddarsporre	x			x		x
<i>Delphinium</i> hybrider	riddarsporre	x			x		x
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika	x					
<i>Dictamnus albus</i>	Moses brinnande buske		x				
<i>Echinacea purpurea</i>	röd rudbeckia/röd solhatt		x				
<i>Echinops bannaticus</i>	blå bolltistel	x		x			
<i>Erigeron Speciosus</i> -Gruppen	praktbinkor	x					
<i>Eryngium alpinum</i>	alpmartorn	x	x				
<i>Eryngium planum</i>	rysk martorn	x		x			
<i>Euphorbia polychroma</i>	gulltörel				x		
<i>Filipendula vulgaris</i>	brudbröd		x	x			
<i>Geranium</i>	näva, vissa sorter						x
<i>Geranium sanguineum</i>	blodnäva			x			
<i>Hemerocallis</i>	dagliljor	x					
<i>Iris</i>	iris						x
<i>Iris Germanica</i> -Gruppen	iris	x					x
<i>Lilium</i>	liljor						x
<i>Linaria vulgaris</i>	gulsporre		x		x		
<i>Paeonia</i>	pioner	x				x	
<i>Paeonia x festiva</i>	bondpion	x					
<i>Paeonia lactiflora</i>	luktpion	x					
<i>Paeonia mlokosewitschii</i>	svavelpion	x					
<i>Papaver</i>	jättevallmo						x
<i>Polemonium</i>	blågull						x
<i>Potentilla</i>	fingerört						x
<i>Prunella vulgaris</i>	Brunört					x	
<i>Pulsatilla alpina</i>	alpsippa		x				
<i>Pulsatilla vulgaris</i>	backsippa		x	x			
<i>Ranunculus amplexifolius</i>	daggranunkel		x				
<i>Rhodiola kirilowii</i> (v. <i>rubrum</i>)	smalbladig rosenrot		x				

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 3

<i>Silene</i>	glim		x
<i>Trollius</i>	smörboll		x
<i>Verbascum</i>	kungsljus		x
<i>Verbascum chaixii</i>	franskt kungsljus	x	

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 4

Marktäckare		Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waalbeo-Trygg	Miriam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
<i>Ajuga reptans</i>	revsuga	x					
<i>Alchemilla mollis</i>	jättedaggkäpa				x	x	
<i>Anemone sylvestris</i>	tovsippa			x			
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot			x			
<i>Asarum europaeum</i>	hasselört	x					
<i>Bergenia cordifolia</i>	hjärtbergenia		x				
<i>Bistorta</i>			x				
<i>Bistorta affinis</i> ('Darjeeling Red')	bergormrot		x				
<i>Bistorta officinalis</i>	stor ormrot			x			
<i>Campanula</i>	klockor, vissa sorter						x
<i>Deutzia x hybrida</i>	hybriddeutzia	x					
<i>Dianthus</i>	nejlikor	x					
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika	x					
<i>Dicentra formosa</i>	fenrikshjärta		x				
<i>Dryas octopetala</i>	fjällsippa			x			
<i>Dryas x suendermannii</i>	fjällsippa		x				
<i>Geranium</i>	näva				x		x
<i>Geranium macrorrhizum</i>	flocknäva			x			
<i>Glechoma hederacea</i>	jordreva				x		
<i>Hylotelephium</i>	kärleksört	x					
<i>Hylotelephium ewersii</i>	mongoliskt fetblad			x			
<i>Iris</i>	iris						x
<i>Lysimachia nummularia</i>	penningblad						x
<i>Matteuccia struthiopteris</i>	strutbräken			x			
<i>Pachysandra terminalis</i>	skugggröna	x					
<i>Petasites hybridus</i>	pestskräp				x		
<i>Petasites japonicus</i>	bitterskräp				x		
<i>Phedimus floriferus</i> ('Weihenstephaner Gold')			x				
<i>Phedimus spurius</i>	kaukasiskt fetblad	x					
<i>Potentilla</i>	fingerört						x
<i>Rubus arcticus</i>	åkerbär			x			
Saxifragaarter	bräckor	x					x
<i>Saxifraga Arendsii</i> -Gruppen	rosenbräcka	x					
<i>Saxifraga cotyledon</i>	fjällbrud	x					
<i>Saxifraga paniculata</i>	silverbräcka	x					
<i>Saxifraga rotundifolia</i>	prickbräcka	x					
<i>Saxifraga stellaris</i>	stjärnbräcka	x					
<i>Saxifraga umbrosa</i>	skuggbräcka	x					
<i>Saxifraga x urbium</i>	porslinsbräcka	x					
<i>Sedum</i>	Sedumarter	x					
<i>Sedum acre</i>	gul fetknopp	x					

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 4

<i>Thymus</i>	timjan	x			
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan	x	x		
<i>Thymus pseudolanuginosus</i>	gråtimjan	x	x		
<i>Thymus x citriodorus</i>	citrontimjan	x	x	x	
<i>Vinca minor</i>	vintergröna		x		x
<i>Waldsteinia ternata</i>	waldsteinia		x		

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 5

Doftande		Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waldebo-Trygg	Mirjam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
<i>Achillea ageratum</i>	sötröllika Silvergeit (Något slags slide				x		
Aconogonon (fd. Polygonum)??	kanske)			x			
<i>Actaea racemosa</i>	läkesilverax, luktar illa, tidig	x	x			x	
<i>Actaea simplex</i>	doftar gott. Sen		x				
<i>Artemisia abrotanum</i>	åbrodd				x		
<i>Campanula</i>	klockor, vissa sorter						x
<i>Convallaria majalis</i>	liljekonvalj			x			x
<i>Dianthus</i>	nejlikor	x					
<i>Dianthus barbatus</i>	borstnejlika		x				
<i>Dianthus plumarius</i>	fjädernejlika		x				
<i>Dianthus superbus</i>	praktnejlika moses brinnande buske, fröna						x
<i>Dictamnus albus</i>	doftar				x		
<i>Geranium</i>	näva, vissa sorter						x
<i>Hemerocallis</i>	daglilja, en rent gul sort	x					
<i>Hesperis matronalis</i>	trädgårdsnattviol						x
<i>Iris graminea</i>	gräsiris		x				
<i>Lilium</i>	liljor						x
<i>Mentha</i>	myntor			x	x		
<i>Paeonia x lactiflora</i>	luktpion		x				x
<i>Paradise liliastrum</i>	paradisililja			x			
<i>Phlox</i>	flox		x				
<i>Phlox maculata</i>	prickflox		x				
<i>Phlox paniculata</i>	höstflox		x				
<i>Phlox carolina</i>	knutflox		x				
<i>Primula florindae</i>	sommarviva		x	x			x
<i>Primula alpicola</i>	månviva		x				x
<i>Prunella vulgairs</i>	brunört					x	
<i>Salvia</i>	salvia						x
<i>Tanacetum vulgare 'Crispum'</i>	munkrenfana/gubbaskäg				x		
<i>Thymus</i>	timjan				x		
<i>Thymus x citrodorus</i>	citrontimjan			x			
<i>Trifolium repens</i>	Vitklöver					x	

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 6

		Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waldebo-Trygg	Mirjam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
Kraftig blomning							
<i>Achillea ptarmica</i>	vitpytta						x
<i>Aconogonon alpinum</i>	alpslide						x
<i>Aconitum x cammarum</i>	trädgårdsstormhatt	x					x
<i>Aconitum x cammarum</i> 'Bicolor'	trädgårdsstormhatt	x					x
<i>Actaea</i>	silverax					x	
<i>Ajuga reptans</i>	revsuga	x					
<i>Angelica gigas</i>	rödqvanne			x			
<i>Aquilegia vulgaris</i>	akleja						x
<i>Astilbe</i> Arendsii-Gruppen	astilbe		x				
<i>Astrantia major</i>	stjärnflocka/Linnés döttrar				x		
<i>Aruncus</i>	spireor					x	
<i>Aubrieta x cultorum</i>	aubrieta		x				
<i>Brunnera macrophylla</i>	kaukasisk förgätmigej	x					
<i>Campanula cochleariifolia</i>	dvärgklocka	x					
<i>Campanula carpatica</i>	karpaterklocka	x					
<i>Campanula glomerata</i>	Toppklocka					x	
<i>Campanula persicifolia</i> 'Snövit'	stor blåklocka 'Snövit'	x					
<i>Carlina acaulis</i>	silvertistel	x					
<i>Crambe cordifolia</i>	stäppkål				x		
<i>Delphinium grandiflorum</i>	kinesisk riddarsporre	x		x			x
<i>Delphinium</i> hybrider	riddarsporre	x		x			x
<i>Deutzia x hybrida</i>	hybriddeutzia	x					
<i>Dianthus</i>	nejlikor	x					
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika	x					
<i>Dianthus barbatus</i>	borstnejlika	x					
<i>Dianthus chinensis</i>	sommarnejlika	x					
<i>Dianthus gratianopolitanus</i>	bergsnejlika	x					
<i>Dianthus plumarius</i>	fjädernejlika	x					
<i>Dicentra formosa</i>	fänrikshjärta	x					
<i>Digitalis</i>	fingerborgblomma						x
<i>Doronicum orientale</i>	vårkrage/gemsrot			x			
<i>Echinacea</i>	Rudbeckia					x	
<i>Echinops bannaticus</i>	blå bolltistel	x		x			
<i>Eryngium planum</i>	rysk martorn	x					
<i>Eupatorium maculatum</i>	fläckflockel				x		
<i>Fallopia baldschuanica</i> 'Aubertii'	silverregn						x
<i>Filipendula ulmaria</i>	älgört			x			
<i>Gentiana acaulis</i>	alpgentiana		x				
<i>Gentiana dinarica</i>	balkgentiana		x				
<i>Geranium platypetalum</i>	kaukasisk näva		x				
<i>Geranium</i> 'Jolly Bee'	näva		x				
<i>Hemerocallis</i>	dagliljor	x					

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 6

<i>Hosta</i>	funkia	x		
<i>Hylotelephium</i>	kärleksört	x		
<i>Inula helenium</i>	ålandsrot		x	
<i>Inula magnifica</i>	jättekrisla		x	
<i>Iris Germanica-Gruppen</i>	iris	x		
<i>Jasione laevis</i>	blåmunk		x	
<i>Lamprocapnos spectabilis</i>	löjtnantshjärta	x		
<i>Ligularia</i>				x
<i>Ligularia stenocephala</i>	mörk gullstav	x		x
<i>Lupinus</i>	lupiner		x	x
<i>Lysimachia punctata</i>	praktlysing	x	x	x
<i>Lythrum salicaria</i>	fackelblomster		x	
<i>Paeonia</i>	pioner	x	x	x
<i>Paeonia x festiva</i>	bondpion	x		
<i>Paeonia lactiflora</i>	luktpion	x	x	
<i>Paeonia mlokosewitschii</i>	svavelpion	x		
<i>Papaver</i>	vallmo			x
<i>Papaver Orientale-Gruppen</i>	jättevallmo		x	
<i>Phedimus spurius</i>	kaukasiskt fetblad	x		
<i>Primula sieboldii</i>	praktviva		x	
<i>Pulmonaria</i>	lungört	x		
<i>Pulsatilla alpina</i>	alpsippa		x	
<i>Saxifraga</i>	Saxifragaarter	x		
<i>Saxifraga cotyledon</i>	fjällbrud	x		
<i>Saxifraga umbrosa</i>	skuggbräcka	x		
<i>Saxifraga x urbium</i>	porslinsbräcka	x		
<i>Sedum</i>	Sedumarter:	x		
<i>Solidago</i>	gullris		x	
<i>Stachys macrantha</i>	praktbetonika		x	
<i>Thymus</i>	timjan	x		
<i>Thymus x citriodorus</i>	citrontimjan	x		
<i>Thymus pseudolanuginosus</i>	gråtimjan	x		
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan	x		
<i>Verbascum</i>	kungsljus			x
<i>Veronica</i>	veronika		x	

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 7

Bokstäverna under de intervjuades namn hänvisar under vilken kategori den personen har klassat växten.

- k = skugga
- s = sol
- m = marktäckare
- d = doftande
- b = kraftig blomning
- ö = övrigt, växten har nämnts under intervjun men inte satts in i någon kategori.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Carl-Eric Ericsson	Gunilla Waldebo-Trygg	Mirjam Åkerblom	Nancy Lindbäck	Sten Wadensjö	Inger Andershem
<i>Achillea</i>	röllika						s
<i>Achillea ageratum</i>	sötröllika				d		
<i>Achillea ptarmica</i> var. <i>multiplex</i>	vitpytta		ö			s	b
<i>Aconitum x cammarum</i> 'Bicolor'	trädgårdsstormhatt	bs					b
<i>Aconitum x cammarum</i>	trädgårdsstormhatt	bs	ö				b
<i>Aconogonon</i> (fd. <i>Polygonum</i>)?	Silvergeit (Något slags slide?)			d			
<i>Aconogonon alpinum</i>	alpslide						b
<i>Actaea</i>	Silverax (trolldruesläktet)			ö		b	
<i>Actaea racemosa</i>	läkesilverax	d	d			d	
<i>Actaea simplex</i>	höstsilverax		d				
<i>Actaea spicata</i>	trolldruva			ö			
<i>Aegopodium podagraria</i> 'Variegatum'	brokig kirska		ö				
<i>Ajuga reptans</i>	revsuga	mb					
<i>Alchemilla alpina</i>	fjällkäpa			s			
<i>Alchemilla mollis</i>	jättedaggkäpa			öö	m	m	
<i>Anemone</i>	anemoner/sippor					k	k
<i>Anemone canadensis</i>	ängsanemon		ö				
<i>Anemone sylvestris</i>	tovsippa			m			
<i>Angelica gigas</i>	Purpurkvanne/rödkvanne			b			
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot			sm			
<i>Anthericum liliago</i>	stor sandlilja		ö				
<i>Aquilegia</i>	akleja					s	s
<i>Aquilegia vulgaris</i>	akleja			ö	ö		b
<i>Arisaema</i>	Kalla (kobrakallasläktet)						k
<i>Artemisia abrotanum</i>	åbrodd				d		
<i>Aruncus</i>	spireor					b	
<i>Aruncus dioicus</i>	plymspirea		ö	k			
<i>Asarum europaeum</i>	hasselört	km					
<i>Asparagus</i>	vildsparris				s		
<i>Astilbe</i> Arendsii-Gruppen	astilbe		b				
<i>Astrantia major</i>	stjärnflocka/Linnés döttrar			öö	b		k

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 7

<i>Aubrieta x cultorum</i>	aubrieta		b			
<i>Bellis</i>	bellis					s
<i>Bergenia cordifolia</i>	hjärtbergenia		m			
<i>Bistorta</i>	ormrot		m			
<i>Bistorta affinis</i> ('Darjeeling Red')	bergormrot		m			
<i>Bistorta officinalis</i>	stor ormrot				m	
<i>Brunnera macrophylla</i>	kaukasisk förgätmigej		b	k		
<i>Campanula</i>	klockor, vissa sorter					md
<i>Campanula carpatica</i>	karpaterklocka		sb			
<i>Campanula cochleariifolia</i>	dvärgklocka		sb			
<i>Campanula glomerata</i>	toppklocka			ö	ö	b
<i>Campanula latifolia</i>	hässleklocka				k	
<i>Campanula persicifolia</i> 'Snövit'	stor blåklocka 'Snövit'		b			
<i>Campanula punctata</i>	prickklocka					s
<i>Campanula tommasiniana</i>	violklocka		ö			
<i>Carlina acaulis</i>	silvertistel		sb			
<i>Centaurea montana</i>	bergklint				öö	
<i>Chenopodium bonus-henricus</i>	lungrot				ö	
<i>Convallaria majalis</i>	liljekonvalj			ö	d	d
<i>Crambe cordifolia</i>	stäppkål				öö	b
<i>Delphinium</i>	riddarsporrar					ö
<i>Delphinium grandiflorum</i>	kinesisk riddarsporre		bs	b	s	bs
<i>Delphinium</i> hybrider	riddarsporre		bs	b	s	bs
<i>Deutzia x hybrida</i>	hybriddeutzia		mb			
<i>Dianthus</i>	nejlikor		mdb			
<i>Dianthus barbatus</i>	borstnejlika		b	d		
<i>Dianthus chinensis</i>	sommarnejlika		b			
<i>Dianthus deltoides</i>	backnejlika		smb			
<i>Dianthus gratianopolitanus</i>	bergnejlika		b			
<i>Dianthus plumarius</i>	fjärdernejlika		b	d		
<i>Dianthus superbus</i>	praktnejlika					d
<i>Dicentra formosa</i>	fenrikshjärta		kb	m	ö	
<i>Dictamnus albus</i>	Moses brinnande buske			s	ö	d
<i>Digitalis purpurea</i>	fingerborgsblomma					b
<i>Doronicum orientale</i>	vårkrage/gemsrot			ö	b	
<i>Dryas</i>	fjällsippor					k k
<i>Dryas octopetala</i>	fjällsippa				m	ö
<i>Dryas x suendermannii</i>	hybridfjällsippa				m	
<i>Dryopteris filix mas</i>	träjon			k	k	k
<i>Echinacea purpurea</i>	röd rudbeckia/röd solhatt			s		b
<i>Echinops bannaticus</i>	blå bolltistel		sb		sb	
<i>Erigeron Speciosus-Gruppen</i>	praktbinka		s			
<i>Eryngium alpinum</i>	alpmartorn		s	s		
<i>Eryngium planum</i>	rysk martorn		sb		s	
<i>Eupatorium maculatum</i>	fläckflockel					b
<i>Euphorbia cyparissias</i>	vårtörel				ö	
<i>Euphorbia polychroma</i>	gulltörel				s	
<i>Fallopia baldschuanica</i> 'Aubertii'	silverregn					b
<i>Filipendula rubra</i>	amerikanskt älggräs			k		
<i>Filipendula ulmaria</i>	älgört/älggräs				b	
<i>Filipendula vulgaris</i>	brudbröd			s	s	
<i>Gentiana acaulis</i>	alpgentiana			b		

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 7

<i>Gentiana dinarica</i>	balkangentiana		b					
<i>Gentiana lutea</i>	gullgentiana		ö					
<i>Geranium</i>	näva, vissa sorter				m			dkm s
<i>Geranium</i> 'Jolly Bee'	näva		b	öö				
<i>Geranium macrorrhizum</i>	flocknäva				m			
<i>Geranium platypetalum</i>	kaukasisk näva		b					
<i>Geranium sanguineum</i>	blodnäva					s		
<i>Glechoma hederacea</i>	jordreva					m		
<i>Hemerocallis</i>	dagliljor (helst en rent gul sort)	sdb						
<i>Hemerocallis</i> 'Stella de Oro'	daglilja			ö				
<i>Hepatica</i>	sippor						k	k
<i>Hepatica nobilis</i>	blåsippa						ö	
<i>Hepatica transsylvanica</i>	ungersk blåsippa						ö	
<i>Hesperis matronalis</i>	Trädgårdsnattviol/hesperis							d
<i>Heuchera</i>	alunrot						k	k
<i>Hosta</i>	funkia		kb	k	k	k	k	k
<i>Humulus lupulus</i>	humle						ö	ö
<i>Hylotelephium</i>	kärleksört	mb		ö				
<i>Hylotelephium ewersii</i>	mongoliskt fetblad				m			
<i>Impatiens balsamina</i>	balsamin (1-årig)					ö		
<i>Impatiens glandulifera</i>	jättebalsamin (1-årig)	ö						
<i>Inula helenium</i>	ålandsrot					b		
<i>Inula magnifica</i>	jättekrissla					b		
<i>Iris</i>	iris							ms
<i>Iris Germanica-Gruppen</i>	trädgårdsiris	sb						s
<i>Iris graminea</i>	gräsiris			d				
<i>Iris sibirica</i>	strandiris			ö				
<i>Jasione laevis</i>	blåmunk						b	
<i>Lamprocapnos spectabilis</i>	löjtnantshjärta	kb		ö				
<i>Lavatera thuringiaca</i>	gråmalva						ö	
<i>Leonurus cardiaca</i>	hjärtstilla						ö	
<i>Ligularia</i>	stånds/klippstånds			ö	ö			b
<i>Ligularia dentata</i>	klippstånds						k	k
<i>Ligularia dentata</i> 'Dark Beauty'	rödblädig klippstånds							ö
<i>Ligularia stenocephala</i>	mörk gullstav	bk						b
<i>Lilium</i>	liljor							ds
<i>Lilium bulbiferum</i>	brandgul lilja/brandlilja			ö				
<i>Linaria vulgaris</i>	gulsporre		s				s	
<i>Lupinus</i>	lupiner					b		b
<i>Lysimachia ciliata</i>	guldlýsing,							ö
<i>Lysimachia nummularia</i>	penningblad							m
<i>Lysimachia punctata</i>	praktlýsing	bk	öö	b				b
<i>Lythrum salicaria</i>	fackelblomster					b		
<i>Matteuccia struthiopteris</i>	strutbräken		k	km	k	k		
<i>Mentha</i>	myntor					d	d	
<i>Mentha longifolia</i>	gråmynta					ö		
<i>Pachysandra terminalis</i>	skugggröna	km						
<i>Paeonia</i>	pioner	sb	ö	b				sb
<i>Paeonia lactiflora</i>	luktpion	sb	bd					d
<i>Paeonia mlokosewitschii</i>	svavelpion	sb						
<i>Paeonia tenuifolia</i> ...	smalbladig dillpion	ö						
<i>Paeonia x festiva</i>	bondpion	sb						

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 7

<i>Papaver</i>	vallmo			b	
<i>Papaver Orientale-Gruppen</i>	jättevallmo			b	s
<i>Paradisea liliastrum</i>	paradislilja			d	
<i>Petasites hybridus</i>	pestskräp				m
<i>Petasites japonicus</i>	bitterskråp				m
<i>Phalaris arundinacea</i> 'Picta'	randgräs		ö		
<i>Phedimus floriferus</i>					
'Weihenstephaner Gold'	smaragdfetblad		m		
<i>Phedimus spurius</i>	kaukasiskt fetblad		mb		
<i>Phlox</i>	flox			d	
<i>Phlox carolina</i>	knutflox			d	
<i>Phlox maculata</i>	prickflox			d	
<i>Phlox paniculata</i>	höstflox			d	
<i>Polemonium</i>	blågull				s
<i>Polygonatum x hybridum</i>	jätterams			k	
<i>Polygonatum sp.</i>	hybridrams			k	
<i>Polygonum</i>	trampört			ö	
<i>Potentilla</i>	fingerört				ms
<i>Primula alpicola</i>	månviva			d	d
<i>Primula florindae</i>	sommarviva			d	d
<i>Primula reidii</i>	doftvivia			ö	
<i>Primula sieboldii</i>	praktviva			b	
<i>Prunella vulgaris</i>	brunört				sd
<i>Pulmonaria</i>	lungört		kb		
<i>Pulsatilla</i>	sippor				k
<i>Pulsatilla alpina</i>	alpsippa		sb		ö
<i>Pulsatilla vernalis</i>	mosippa				ö
<i>Pulsatilla vulgaris</i>	backsipp		s	s	
<i>Ranunculus aconitifolius</i> 'Pleniflorus'	stormhattsrunkel		k		
<i>Ranunculus amplexicaulis</i>	daggranunkel		s		
<i>Ranunculus plataniifolius</i>	vitsippsrunkel				k
<i>Rhodiola kirilowii</i>	smalbladig rosenrot			ö	
<i>Rhodiola kirilowii</i> 'Rubra'	smalbladig rosenrot		s		
<i>Rodgersia</i>	rodgersia			k	
<i>Rubus arcticus</i>	åkerbär			m	
<i>Salvia</i>	salvia				d
<i>Saxifraga</i>	Saxifragaarter		mb		m
<i>Saxifraga Arendsii-Gruppen</i>	rosenbräcka		m		
<i>Saxifraga cotyledon</i>	fjällbrud		mb		
<i>Saxifraga paniculata</i>	silverbräcka		m		
<i>Saxifraga rotundifolia</i>	prickbräcka		m		
<i>Saxifraga stellaris</i>	stjärnbräcka		m		
<i>Saxifraga umbrosa</i>	skuggbräcka		mb		
<i>Saxifraga x urbium</i>	porslinsbräcka		mb	k	
<i>Sedum</i>	Sedumarter		mb		
<i>Sedum acre</i>	gul fetknopp		m		
<i>Silene</i>	glim				s
<i>Solidago</i>	gullris			b	
<i>Stachys byzantina</i>	lammöron				ö
<i>Stachys macrantha</i>	praktbetonika			ö	b
<i>Symphytum officinale</i>	vallört				ö
<i>Tanacetum vulgare</i> 'Crispum'	munkrenfana/gubbaskägg				d

31 perenner för jämtländska trädgårdar

Bilaga 7

<i>Thalictrum</i>	rutor		ö	
<i>Thymus</i>	timjan	mb		d
<i>Thymus pseudolanuginosus</i>	gråtimjan	mb		
<i>Thymus serpyllum</i>	backtimjan	mb		
<i>Thymus x citriodorus</i>	citrontimjan	mb	m	md
<i>Trifolium repens</i>	Vitklöver			d
<i>Trollius</i>	smörboll		ö	s
<i>Uvularia grandiflora</i>	guldrums		k	
<i>Waldsteinia ternata</i>	waldsteinia		m	
<i>Veratrum</i>	nysrot		ö	
<i>Verbascum</i>	kungsljus			bs
<i>Verbascum chaixii</i>	franskt kungsljus			s
<i>Verbascum olympicum</i>	jättekungsljus		ö	
<i>Verbascum phoeniceum</i> 'Violetta'	violkungsljus			ö
<i>Veronica</i>	veronika			b
<i>Veronica longifolia</i>	strandveronika		ö	
<i>Veronicastrum virginicum</i>	kransveronika		ö	
<i>Vinca minor</i>	vintergröna		m	m